



# The REVELATION of Jesus Christ to His Apostle John

Joe McKinney

## REVELATION An Unorthodox Interpretation

Randolph Dunn

**“The kingdom of the world has become the  
kingdom of our Lord and of his Messiah and he will  
reign for ever and ever.”**

## **Fwenyruok mar Yesu Kristo ne Jaote Johana**

Joe Makini

Gik ma ni e bugni gin neno ma jaote Johana ne omiye gi Ruoth e chula mar Patmos higni madirom 2000 mosekalo. E higni mosekalo, buk mar Fwenyo osebedo ka ji ng'adoe bura ma ok nyal kwano kendo osebedo gi paro mopogore opogore mag ng'anjo. Ji mang'eny oluor somo bugno. Jomoko chamo kendo gichamo gi gombo mar ng'eyo mathoth. Ka isomo weche 1000 ma ng'ato nyalo ng'eyo e wi Fwenyo, ibiro somo weche ma ng'ato nyalo ng'eyo gana gi gana. Kapo ni wachni ok oketho chunyi, pare ni bukno ne ok ondik mondo oum adier to mondo ogol oko kendo mondo ji ma ne ondiknegi higni 2000 mokalo osom, ong'e kendo owinjgi. Nying bugno kaachiel gi wach mokuongo ei bugno ("apakalupsis" e dho Grik) tiende en "fwenyruok." En gimaber ng'eyo ni bukni nigi kony maduong' ahinya ne Jokristo ma hignigi opogore opogore. Obiro bedo maber ka itimo kinda mar somo kendo temo winjo tiend wach ma iye.

### **Tiende ma ok en mar Othodoks**

Randolf Dun

Tiyo gi Fwenyo mar Nyasaye ne Johana en mana ng'eyo kod nyalo mar riekko ma ng'at ma loko tiend wechego nigo. Paro ma ochiw nyalo bedo ma kare kata ma ok kare moriwo nyaka weche ma joma ng'iyoo Muma owacho. Kuom mano, wajiwi mondo ipuonjri maber Ndiko Maler kapok iyie gi puonj ma kamago, kata ma weche mamoko ma ng'ato nyalo ng'eyo, kapok idonjo e paro mari iwuon.

Oboke, mana kaka barupe, ondik ne jowinjo moko makende, "kanisa abiriyo ma ni Asia" (1:4). Mae ne en jowinjo ma ne ong'eyo chalgi ma ne onyis e oteno. Kata kamano, gik mang'eny nyalo yudore gi Jokristo duto ma sani (jowinjo mabor) kuom somo barupe kod Fwenyo.

Sura machuok mokwongo mag somo machuokni wuoyo kuom "jowinjo ma machiegni", to sura maluwo wuoyo kuom "jowinjo mabor."

### **Gik madongo ma nyalo konyowa winjo tiend Fweny**

**1. Ng'e ni neno ni ne omiye, ondiko kendo opogo ne Jokristo moko ma ne odak e kuonde moko e kinde moro e historia.** Kata obedo ni wabiro ng'eyo tiend wach moro amora, owinjore wang'ad bura kuom adiera ni: Masira ma bukno wuoyoe ne osebedo ka timore (1:9), kata mana kuom ng'enyne. Kanisa ma ne ni Asia (joma ne osomo bugni mokuongo) ne dhi yudo gueth kuom somo bugni (1:3). Kuom ranyisi, ere kaka weche ma ne ondiki e wi piny USSR, papa mag jokatholik kata gimoro amora ma ne otimore e higni mag 100 ma sani, kaka ji moko paro, ne nyalo konyo owetego e higni mag 100 mokwongo? Mopogore gi mano, nenono ne en margi kendo ne ginyalo tiyogo e ngimagi. Oboke mar Fwenyo ne ondik mondo Jokristo ma ne ondikne winjo tiendgi. Omiyo, mondo wang'e bug Fwenyo, dwarore ni wabed gi ng'eyo moko kuom gik ma ne otimore e kindego kod kaka Jokristo ma ne ondikie bug Fwenyo ne odak.

**2. Ng'e ni buk mar Fwenyo wuoyo kuom gik ma ne otimore kaka jonabi kendo gik ma ne dhi timorego ne dhi timore "machiegni."** Mano onyisre maler nyadi mang'eny e bugno owuon. Chiegni higni 2,000 mosekalo (higni mia achiel bang' Kristo), iwacho ni gik ma ne ondik ni biro timore mapiyo (1:1; 22:6). Kinde ne osechopo ka Johana nondiko bugno higni madirom 2000 mosekalo (1:3; 22:10). Neno penjo mar "kik iket osimbo e buge" (Daniel 8:26; 12:4, 9 kod Fweny 22:10). Mondo oket osimbo e wach ma ne ondiki gi Daniel, ne tiende en ni gik ma ne ondik e wach ma ne onyisi ne ok onego onyis ji nikech ne giwuoyo kuom

kinde mabiro mabor. “Kinde mabor”no ne en higni madirom 400. Yesu owuon ne olando e chakruok mar tijne ni "Lok chunyi nikech pinyruodh polo chiegni" (Mathayo 4:17). Bang' kinde matin, nowacho niya, “Adier, awachonu ni nitie moko ma ochung' kae ma ok bi tho nyaka gine pinyruodh Nyasaye ka nitie teko.” ( Marko 9:1 ) Mano nyiso gima Yesu ne dwaro wacho sama nowacho ni gimoro “chiegni.”

Ber mar Fwenyo kuomwa sani ok en kuom gik ma ne otimore ma ne ofwenyre (gik ma ne otimorego ne dhi timore machiegni gi kinde ma ne ondikgie) to en kuom chike mag jiwo kod loch ma nyaka chieng' ne Jokristo ma ni e pek. Chike kod weche mag jiwo Jokristo ma nigi yiegi kinde duto tiyo kuomwa to gik ma ne okor e bug Fwenyo ok onego otimre gadier e kindegi. Ne ong'ere ni gik ma ne otimore e bug Fwenyo osetimore chon.

Ng'ato nyalo paro ni chenro mar Nyasaye ok en chenro mar dhano kata ni “odiechieng' achiel gi Ruoth chalo gi higni gana gi gana kuomwa.” Mano en adier (2 Petro 3:8), to ka Nyasaye ogolo kinde ne dhano e dhok mar dhano, wabiro geno ni obiro tiyo kod weche ma dhano nyalo winjo tiendgi. Mano en adier ahinya sama wachno ondik ne ji moko e kinde moro e historia, kendo omiyegi kendo owachonegi ni giluw gik ma ondik. Ka waparo wechegi duto, ka Yesu nonyisogi ni gik ma kamago biro timore mapiyo nikech kinde ne chiegni, ne wabiro kawo ni ng'ato nyalo ng'ado bura kuom higni 2000 kaka ng'at ma ok otimre.

**3. Ng'e dhok ma itiyogo gi ranyisi ..** Bukuni en ndiko mar neno ma ne jaote Johana oneno e chula mar Patmos machiegni gi giko mar higni mag 100 bang' Kristo Nenono ne en kaka ranyisi kod gik ma ne oneno. Ne oneno winyo madongo, le madongo, Yesu ma ne nigi ligangla ma ne wuok e dhoge kendo wang'e ne nigi mach mawang', achiel kuom adek mar chieng' ne otho kendo ngima pod dhi nyime e piny. Ok nyal winjore kaka gin adier to gichung' ne ji, kuonde, gik moko, gik matimore, chike kod adier. Mondo wawinj dhok ma nyiso gik moko, nyaka waler tiend gik ma nyiso gik moko. Seche moko, tiend wachno imiyo e bugno owuon. E wechegi, en wach ma ng'ato nyalo ng'ado. Seche moko ranyisigo chalo gi mamoko ma yudore e Muma kendo tiendgi yot winjo. E wechegi, wanyalo bedo gi yie moro e wi puonj ma ng'ato ogolo. Seche moko nyaka waler ranyisigo kaluwore gi ng'eyo marwa kuom wach ma ni e Muma e wi ji duto, historia mar kinde ma ne ondikgo kendo kata mana ng'eyo maber machon. E wechegi, ng'ato ka ng'ato nigi ratiro mar nyiso paro mare. Mano onyiso ni ok wanyal winjo tiend dhok ma nyiso gik moko; mana ni ok onego wabed gi paro ma ok kare kamano sama en wach ma luwore gi kaka wan wawegi waparo.

a. Moko kuom ranyisi mag puonjno yudore e bugno owuon:

1. Ng'at machal gi wuod dhano (1:13, 17-18)
2. Taya abiryo ochung' (1:13, 20)
3. Sulwe abiryo (1:13, 20)
4. Joneno ariyo (11:3, 4)
5. Jago (12:9)
6. Ji 144,000 (14:4)
7. Le ma ni e nam (17:8)
8. Tung' apar (17:12)
9. Nyako ma jachien (17:18)
10. Wi abiriyo (17:9)

b. Ranyisi ma nyiso kaka puonjno yudore e buge mamoko mag Muma:

1. Osimbo mar Nyasaye (Fweny 7:1-4 kod Ezekiel 9:1-9)
2. Wuod dhano (Fweny 1:1-20 kod Daniel 7:9 nyaka bang'e; 10:5, 6; Ezekiel 1:7, 26 nyaka bang'e; 3:2)

3. Kombe mag loch ma ni e polo (Fweny 4; Isaya 6:1 kod Zekaria 5:1-3)
4. Oboke mar ngima (Wuok 32:33; Zaburi 69:28; Malaki 3:16; Isaya 22:22)
5. Pim hekalu (Ezekiel 40:3; Zekaria 2:1 gi luwogi)
6. Cham oboke (Fweny 10:5-11 kod Ezekiel 2:8-3:14)
7. Nyasi mar winy (Izekiel 39:16-20)
8. Gog kod Magog (Izekiel 38; 39)
9. Polo manyien kod piny manyien (Isaya 65:17 nyaka 66:22 nyaka giko)

**4. Achiel kuom gik ma dwarore en ng'eyo weche ma ne otimore chon e kinde ma ne ondik bugno .;** ma en gima ne timore e higa mar 1914. piny e kinde mag ji ma ne omiye bugno. E wehegi, pinyruodh Rumi ne locho e piny mangima. Ka ne gichopo e giko mar higni mag 100 bang' Kristo, ne gichako din ma ne oting'o lamo ruoth ma ne dhi nyime gi teko. Domitian, ruoth mar aboro, ne okawo nying' mar "Ruoth kendo Nyasaye mar Pinyruoth." Ng'at ma ne ok oyie ng'eyo wachno ne dhi yudo pek nikech kwedo mare. Jokristo gana gi gana ne osetimnegi masira kendo negi nikech yiegi. Oganda kod kanisa ne osedonjo e lweny ma ne dhi tho kendo Jokristo, ma ne onge teko mar siasa, gik lweny kata jolweny, teko e sirkal kata mwandu mag omwom, ne giromo gi "ruoth mar piny" kendo ne giloyo! Nengo mar lochno ne ni malo, kata kamano, ne gilocho.

Oganda Rumi ne otelo e kindeno e weche mag lweny, ngima mar oganda, kod kit oganda. Ne otelo chakre e piny Ingesa nyaka e piny Afrika nyaka e Aora Eufates. Jolweny mage ne dhi nyime bedo gi teko kuom pinje mang'eny. Loch mar lweny kod ohala ne nyiso kaka Pinyruoth ne chalo. Luoro, kaachiel gi chandruok kod bedo misumbni, ne omiyo timbene odok piny. Sura mokwongo mar Jo-Rumi chiwo ranyisi moro.

Rumi bende ne en kar dini. Yie ma ok adier (nyasaye mag Jo-Rumi) kod timbe mag lamo ne miyo ji bedo ma onge gimoro e weche mag tim makare kendo kuom mano, Jokristo ne oyudo puoth maber mar lendo wach maber. To piny Rumi, mondo okel ng'eyo mar winjuok e kind oganda ma ne oloyo kendo mondo obed gi teko kuom jogo ma ne oloyo, ne oloso din mar ruoth, ne ogero hekalu mag joma ok oyie Nyasaye kendo ne oloso nyiseche kuom ruodhi. Ne okawe ni ruothno en ng'at ma nigi Nyasaye. Ka ng'ato olamo ruoth, ne nyiso ni en tim mar bedo motegno ne Pinyruoth. Ogosto ne ok oyie lamo ma kamano e piny Rumi, to ne oyienegi timo kamano e pinje ma ne ni e piny Rumi. Ka ne timno ochopo e din ma ne oyie Nyasaye achiel kaka din ma Jo-Yahudi kod din ma Jokristo, ne ochako kethogi.

**Kaligula (higa 37 - 41 bang' Kristo)** ne otemo keto chikno e tim, kendo noketo tipo mage e hekalu ma ne ni e alwora mar Pinyruoth, to ne otho kapok chikno ochako dongo. E higa mogik mar loch mare e piny Rumi, Nero (higa 54 – 68) nomiyo chik ni mondo otimne Jokristo masira nikech ne gin gik ma nyalo kelo luoro ne pinyruoth. Bang' tho mar Kaligula, onge ng'ato kuom ruodhi ma ne ochung' motegno e lamo ma kamano nyaka e kinde Domitian. Kata kamano, ne igero hekalu mondo otim kamano e pinyruoth duto e kinde mag higni mag 100 mokwongo.

**Domisiyan (K.K.81 – 96)** ok ne otelo ne ng'anjo e piny Rumi kende, to ne otelo ne pinyruoth duto. Ne owacho ni en "Ruoth kendo Nyasaye" kapok otho, kendo ne odwaro ni jolupne olamre. Ka ne ok gidwar, ne en tim mar ketho piny kendo ne en tim mar ketho piny. Tem mar bedo motegno ne Pinyruoth, kaachiel gi ruoth, ne en mos ma wacho ni: "Kaisar en ruoth". Ne gichuno ni giwang' gik ma kelo odok e wi misango. Mondo odagi ne en bedo ma ok owinjore. Ka ng'ato timo kamano, ne en ranyisi ni ng'ato ok en Jakristo. Ji mang'eny notimo kamano mondo gires ngimagi. Mapiyo bang'e, e bwo loch mar Domitian, ne ong'ere ni din ma Jokristo en din ma ok owinjore gi chik. Ogandano ne oikre mondo oket chik ni ji olam ruoth kendo mondo omi Jokristo kum.

En e piny Rumi ma ne en piny Asia Matin ma ne omedore ahinya lamo ruoth. Nenitie grube mag apisas mag Jo-Rumi miluongo ni concilia, ma gino mane gi timo ne en medo lamo ruoth. Ne gigeri tipo mag

ruodhi kod adhura mag lamo mare. Ka ne gidhi e taon ka taon, ne giwinjo ka ng'ato ang'ata ma ne ok oyie ng'ado bura ni, "Kaisar en ruoth." Gigo ne dhi terogi e nyim bura kama ne ginyalo timoe ng'uonono e wang' ji duto. Ka ne ok gitimo kamano, ne dhi ng'adnegi bura kaka jogo ma ne ok oyie ni nitie Nyasaye ma ne ketho ruoth kod Pinyruoth, ne inyalo kawo mwandugi kendo ne imigi kum mowinjore, moriwo nyaka tho.

Paulo nowuoyo kuom chik ma ne okelo lweny maduong' e kind kanisa kod ruoth Domitian. Kata kapok lwenyini ochopo, Jokristo ne ok oyie lamo Domitian omiyo ne gisin kodgi kendo ne giyudo masira (1 Jokorintho 8:5-6). Ne olandre weche ma miriambo e wi Jokristo mondo oket nying'gi e yo marach. Ranyisi: "Gitimo tim mag ndhiyo anyuola, owete gi nyimine gikendore," "Gimadho remo e kinde mag chokruogegi," kod mamoko. Ok mana ni Pinyruoth kende ema ne olokore gi kanisa, to bende joma ne timo mwandu mag din mag jo-Yahudi kod ji mag dini mamoko ne kwedo yie mar adier.

Gik ma ne otimore chon yudore e weche machon mag piny, to bende yudore e bug Fwenyo. Mondo wang'e historia ni en gima duong' ahinya mondo wabed gi ng'eyo maber mar neno ma dwarore ni wane sula 12, 13 kod 17, kapok wadhi nyime.

**5. Tarik mar neno en gima duong' .**mondo onyis adier mar weche ma ne otimore e kinde mokalo. Onge ng'at ma oyie kuom tarikno kata kamano nitie paro adek madongo.

#### **E kinde Nero (K.D.54-68)**

Joma oyie gi puonjni loko 11:1-2 kaka puonj ni Hekalu mar Yerusalem ne pok okethore e kinde ma ne ondikgo (ne otimore e higa mar 70 bang' Kristo).

Ka ipimo gi paro ma kamano, onge gik ma nyiso ni kum ma ne itimo e bwo loch mar Nero ne ok en mana ma ne itimo e alwora. Onge gik ma nyiso ni ne oter ng'anjono e pinje ma ne ochung'ne pinyino. Gima ne tek ahinya e ng'eyo kinde ma ne ondikie gik moko e kinde Nero en ni onge gik ma nyiso ni ne ji lamo Nero ahinya. Bende, hekalu ma iwuoyoe e 11:1, 2 nyalo bedo ni en ranyisi e bug ranyisi.

#### **E kinde mar Vespasian (K.D.69-79)**

Tiende ma ng'ato nyalo ng'eyo maber moloyo mar 17:9-11 ma wuoyo kuom ruodhi abich ma ne osepodho nyalo bedo ni: Ogusto, Tiberio, Kaligula, Klodio kod Nero. "Ng'at achiel en" ne dhi bedo Vespasian kendo "ng'at machielo pok obiro kendo ka obiro, nyaka odhi nyime kuom thuolo matin" ne dhi bedo Tito ma ne otelo kuom higni ariyo kende. "Kendo le ma ne nitie, to ok nitie, en owuon bende en ja aboro, kendo en achiel kuom abiriyogo, kendo odhi kethore," e kindeno ne dhi bedo Domitian.

Neno 17:8, 11. "Le ma ne uneno ne nitie, to koro ok nitie, kendo obiro idho malo." Ka ne ondik bug Fwenyo, leno ne ok nitie. Kapo ni leno ochung' ne Rumi ma ne locho ma ne ketho kanisa (Nero kod Domitian) to Fwenyo ne ok nyal ndiko e kinde pinyruodhgi.

#### **E kinde mar Domitian (higa 81-96 bang' Kristo)**

Irenaeus, japuonjre mar Polycarp, nondiko kama: "Ok wabi keto ngimawa e rieko kuom wacho ni nying' Jachien mar Kristo e yo maber, nitech ka ne dwarore ni nying'no ogol e kindeni, dine ogol gi ng'at ma ne oneno Fweny. giko ne otelo ne loch mar Domisia" ( Ireneo, Kedo gi weche ma ok kare 5:30:3 ). Mano e gima duong' ma miyo ji paro ni bug Fwenyo ne ondik e kinde loch mar Domitian. En gima en adier ni wachno ok en wach ma ng'ato nyalo ng'eyo maber ahinya. Gik ma ne otimore chon e bugno (lweny ma ne nitie e kind kanisa kod piny Rumi) ne ondik e bugno to neno ne oyudre ka lwenyini pod en wach ma ne ondiki. Kinde mar buk ma nenore e barupe ma ne ondik ne kanisa e sula mar 2 kod mar 3 nyiso kaka Jo-Yahudi ne otimnegi masira e piny Asia kar yudo masira ma ne otimnegi Jo-Rumi.

**6. Tiende moro amora mar bug Fweny luwore ahinya gi yo ma itiyogo.** E higini mathoth mosekalo, ne osetim nonro kuom yore mang'eny, kendo yore ka yore ne luwore gi puonj moro makende, ma ne omiyo ji obedo gi tiende mang'eny mopogore opogore. Onge buk machielo mar Singruok Manyien ma oseloso e yore mang'eny mopogore opogore kamano. Ne ane yore abich madongo ma oselokogo weche ma yudore e bug Fwenyo:

a. Yore machon kata ma ng'ato nyalo ng'eyogo - E puonj matut mar wachno, mano nyiso ni weche duto ma ne ondiki e Fwenyo ne ochopo e kinde mokalo, e kinde mag pinyruodh Rumi. Gima duong' ma ng'ato nyalo ng'eyo kae en ni, bug Fweny en picha mar chal ma ne nitie e pinyruoth e giko mar higni mag 100 mokwongo.

Nyaka ipuonjre kendo iler weche ma yudore e Fwenyo ka iketo e paro chal ma ne nitie e kinde mokalo mar jandiko kod jogo ma ne omiye kendo ka iketo e paro ni gino mane omiyo ondik bugno ne en mondo ojiw chuny jogo ma ne osomo. Johana nondiko ahinya mondo ojiw kendo oger joyie ma ne ni e kindego kendo nowuoyo kuom gik ma ne otimore ma ne tudore kodgi. Omiyo, Fweny en buk ma nigi puonj mar roho ma ochung'ne gima ne otimore chon. Kata kamano, kaka timore e weche mang'eny ma ne okor, adier ma ni e iye gin adier e ndalogi kaka ne en e kindego. Kaka jasomo neno puonj ma ne jiwo Jokristo mondo odong' motegno ne Yesu Kristo ka teko mag richo ne temo loyogi, ber mar bugni, e kinde moro amora, winjore. Kata kamano, ka ng'ato oweyo ng'eyo weche machon kod gino ma ne omiyo ondiko bugno e wechego, chiegni ni ng'ato nyalo ng'eyo tiend ranyisi moro amora. En gima dwarore ni iket bug Fweny e kambi mare mowinjore mar ndiko kod weche machon mondo isome gi ng'eyo. Seche moko onge buk machielo mar Singruok Manyien ma luwore ahinya gi gik ma notimore chon mondo ogol tiende.

Gik ma ondikigo nyiso ji, gik matimore, adier kod chike. Gik ma yudore e bug Fweny nyiso ni yo ma kamano mar loso weche e yo ma winjore kendo ma tiyo maber molooyo mar winjo tiend weche ma ne ondiki e bugno e yo makare.

b. Yo mar Futurist - yo mar loso weche ma ochung'ne puonjni neno ni Fwenyo tudore gi gik ma ne otimore mapiyo bang' kendo bang' biro mar ariyo mar Kristo. Paro ma kamano okawo ni Fweny en buk ma wuoyo kuom giko mar piny chuth, en buk ma nigi weche ma ne okor ma pok ochopo kare, kendo ochung' motegno ni weche duto onego oler kaka nyalore. En kuom paro ma kamano e ma ne obiroe puonj mar kinde, ka ne oketgi e chenro kendo ne ji ohero ahinya gi Muma mar Schofield. Theory ni wacho ni Yesu nobiro e okang' mokwongo mar keto Pinyruoth, to, nikech ne ok oyiene gi Jo-Yahudi, kanisa ne oketi kaka ranyisi (ma ng'ato nyalo ng'ado) e historia nyaka e kinde ma Pinyruoth ne dhi keto e piny. Grupni bende okawo Israel ma apokalipsis en pinyruoth mar pinyruoth ma adier kendo omiyo gijiwo ni pinyruoth mar Israel onego odok pinyruoth ma adier.

Chandruok en ni Fwenyo nigi ranyisi ahinya e bugni duto, kendo ng'eyo tiende kaka en adier ok nyalre. Nengo mar bugno ne dhi bedo ahinya ne Jokristo ma ne odak machiegni gi duoko mar Kristo mar ariyo kar ne jogo ma ne ondikinegi.

c. Yo mar Historia - Yo maeni kawo Fweny kaka ranyisi machuok mar historia mar kanisa (kata historia mar dhano e kinde kanisa), chakre e kinde Johana nyaka giko mar kinde. Paro en ni gik ma ne otimore chakre e kinde Johana nyaka giko mar piny, oler e bugno. Kokalo kuom yorni ji kaka Napoleon, Saddam Hussein, Papa, kod Adolph Hitler kod gigo mane otimore kaka WW II, podho mar loch komunis, riwruok mar pinje Ulaya kod chuo mar "Euro," pesa ma ji duto tiyogo e piny Ulaya, ineno e bugno.

d. Yo mar Filosofi - Yo mar loso weche ma kamago wacho ni Fweny en buk mar poem ma puonjo mana adier mag roho to ok owuo kuom gik ma notimore chon kata ma biro timore e kinde mabiro. Gima omiyo otiyo gi yo mar ng'eyo tiend wachno en e paro ma wacho ni bug Fwenyo en mbaka ma wuoyo kuom teko ma mulo gik ma timore, to ok en mbaka ma wuoyo kuom gik ma timore gadier. E weche duto,

winjore ni ranyisigo nyiso lwenje ma ne nyalo bedoe kendo nyadiriyo. Ginyalo bedo gi ng'iyoy kata ok bedo gi ng'iyoy. Omiyo, gima duong' ma iketoe paro en nyiso kaka ng'ato nyalo bedo gi lweny ma nyaka chieng' e kind gik mabeoyo kod ma okbeoyo.

**7. Gima duong' ma nyalo konyowa ng'eyo tiend Fwenyo en ng'eyo ranyisi maber mar neno .,** ahinya ahinya e sula ma 14-21. Bedo gi nyalo mar neno chenro kata chenro e loso gik ma ne oneno onego okonywa ng'eyo tudruok mantie e kind gik ma ne otimore e kinde mokalo, dhok ma ne otigodo kod gima ne omiyo ondik bugno. E ranyisi maluwo, ng'e ahinya sula 14-21.

### **Oboke mar Fwenyo**

#### **I. Weche Motelo (1:1-20)**

Mae en wach ma Nyasaye ooro ne kanisa ma ni Asia (1:1-11).

Yesu, ma nigi duong', ma nigi teko, maler kendo ma ngima ni e kind kanisa. (1:12-20)

#### **II. Yesu ooro barupe ne Kanisa Abiriyo Ma Nitie Asia (2-3)**

(2:1-29) Efeso, kod Smirna, kod Pergamo, kod Tiatira (2:1-29)

Sardis kod Filadelfia kod Laodikia (3:1-22)

#### **III. Od Kombe ma Nitie Polo (4:1-11)**

Oda mar kweyo chuny Jokristo: Nyasaye ema nigi teko mar rito gik moko (to ok ruoth ma Rumi).

#### **IV. Nyarombo Okawo Bug ma Oketo Osimbo (5:1-14)**

Oda mar kweyo Jokristo: Yesu noloyo kendo owinjore mondo oyab buk mar bura mabiro e kinde mabiro kuom joma ok winjo wach.

#### **V. Yesu Oyawo Oboke mag Bug (6:1-8:1)**

Chike 4 mager mag Nyasaye kuom jogo ma ng'anjo, joketho kod jogo ma ng'anjo ne kanisa, ofwenyo kendo otim gi Yesu.

1. Faras marachar kod jawuodhe (6:1-2) - Yesu, Wach, mane oloyo jachien kendo ma ng'ado bura ne jaketho.
2. Faras makwar kod jawuodhe (6:3-4) - Ligangla, lweny, lweny.
3. Faras marateng' kod jawuoth mare (6:5-6) - Kech
4. Faras ma ng'ich kod jogo ma riembo (6:7-8) - Tuwo, le mag bungu kod tho.
5. Jogo ma ne otho nikech yie kwayo kwayo mondo ochulgi (6:9-11). Gik ma ng'ato ng'ado ne jogo ma ng'ado bura ne kanisa to ng'ado burano biro kawo thuolo malach matin. Nyasaye biro miyo ji thuolo mar loko chunyi.
6. Lendo mar odiechieng' mar mirima mar Nyasaye kod Nyarombo. ( 6:12-17 ) Kinda mar Nyasaye nigi giko. Joma ng'anjo biro kethore.

#### **VI. Kinde mar Lero kendo Keto Kwe:(7:1-17)**

144,000 mag Israel ne oketi osimbo(7:1-8)Jotich duto mag Nyasaye oriti sama Nyasaye oumo mirima mare kuom wasiki mar kanisa.

Oganda Maduong' e Polo (7:9-17) Rito mar Nyasaye tiyo! Joma ne okalo e masira maduong'no nigi mor kendo gin gi geno.

#### **Abiro. Yesu Oyawo Osimbo mar Abiriyo: Bure Abiriyo (8:1-21)**

Gik ma ng'ato nyalo ng'eyo e wi odiechieng' mar mirima mar Nyasaye, oloso e yor thum abiriyo (masira abiriyo).

1. Buor mokwongo: Kidienny mar adek mar yien ma okethore - ketho chiemo.
2. Buor mar ariyo: Adek mar gik ma dongo e nam kod meli ma okethore - ketho ohala.
3. Buor mar adek: Adek mar aora kod pi ma pong'o pi bedo mager, - ketho pi ma ji madho.
4. Tung' mar ang'wen: Mar adek mar chieng', dwe, kod sulwe ma ogoyo, - ketho alwora.
5. Buor mar abich (masira mokwongo): Ondruok ma wuok e bur ma onge giko ng'ado ne dhano pek - ketho ma iye.

6. Buor mar auchiel (masira mar ariyo): jolwenj 200,000 ma ne onego auchiel kuom adek mag dhano - lweny ma wuok oko.

Chik ma kamago gin mar riembo jogo ma ng'anjo kendo luongogi mondo olok chunyi to onge gima okelo. Koro en ketho piny.

**Abiriyo. Kinde mar Lero kendo Kwe (10:1-11:14)**

Johana Chamo Bug Matin (10:1-11)

Ka mbui mar abiriyo ogoyo, bura ma Nyasaye biro ng'ado ne wasiki biro chopo giko.

Johana Opimo Kamaler (11:1-2)

Kanisa biro yudo pek e lweny gi Rumi to ibiro ritogi.

Joneno Ariyo Ne Otho To Ne Ochier (11:3-14)

Nyasaye biro rito kanisa, ma nigi yie e tij lendo, kata e seche mag kum.

**IX. Owinjore gi thum mar abiriyo (11:15-19)**

Babilon (Rumi) biro lwar to mokwongo biro dwoko ma nyiso kama nowuokie kod gimomiyo obiro kethore.

Miyo ma nigi ich nyuolo nyathi ma wuoyi kendo jachienno norem e temo mare mar nego en kaachiel gi dhako (12:1-18). Sitani ogol oko mar bedo gi nyalo mar ketho jogo ma Nyasaye oyiero kendo otimo marach ne kanisa.

Sitani oluongo jachien ma wuok e nam (13:1-18) mondo oti kode e ketho kanisa. Nyarombo machielo (ma wuok e piny) jiwo lamo mar nyarombo ma wuok e nam. Gima Satan tiyogo iluongo ni ruodhi mag Rumi ma ne okonye gi dini ma ok kare mar lamo ruodhi.

**X. Dhoge Ang'wen Olando Wi Wach Ma Owuok E Lweny Maduong' (14:1-13)**

**1. Chik makare mar NyasayeLoch (14:6, 7)**

a. Choyo cham(14:14-20) Saa mar mirima mar Nyasaye kuom .

Oganda Rumi chopo kendo jogo ma ne ng'anjo biro kethore.

b. Ne olando bakul mag mirima (15:1-8) Ka osechopo masiche mamoko 7, mirima mar Nyasaye kuom Rumi oserumo.

c. Bakul mag mirima ne oumo piny (16:1-21)

Bakul mokwongo: Owinjore gi joma ne lamo leno kendo .

picha mare:

Bakul mar ariyo: Nam lokore remo, gik moko duto mantie e nam tho

Bakul mar adek: Aora kod pi ma pong'o pi lokore remo

Bakul mar ang'wen: Jomachuwo wang' gi chieng'

Bakul mar abich: Litho kod lit kuom leno kod pinyruodhe

Bakul mar auchiel: Jolweny moro nigi chenro mar ketho

Bakul mar abiriyo: Yiengni piny kod kodh pe

**2. Babilon Opodho! (17:1-8)**

a. Babilon ne ong'ere. Nyako maduong' en Rumi, ma en piny ma ne nigi teko mar ohala e piny.

b. Babilon osepodho, osepodho! Ketho mar Pinyruodh Rumi en gima oromo chuth kendo ma ok nyalre.

**3. Joma Lamo Ruoth Ong'adnegi bura! (14:9-10)**

a. Armagedon kod Chiemb Ruoth (19:11-21). Jowasigu mag kanisa oseloch kendo okethore chuth.

b. Ne otwe ng'atno (20:1-3). Sitani oloye to ok okethi. Obiro temo kendo.

c. Kombe madongo ma rachar kod nam mar mach (20:11-15). Joma ng'anjo ne oloch kendo ne omiye kum ..

**4. Jokristo ma ne otho e lwenyno ne oyudo gueth (14:13).**

- a. Chiemb midhiambo mar keny mar nyarombo (19:1-10). Kanisa ma oloyo orwak gi Kristo.
- b. Chier mar jogo ma ne otho nikech yie mondo gibed ruoth (20:4-6) Jokristo nigi loch kata ka ne gisetho.
- c. Loch mar Gog kod Magog (20:7-10) Wasigu moro amora mabiro ma Satan nyalo tiyogo mar ketho kanisa bende Nyasaye biro loch.
- d. Polo kod piny manyien (21:1-8) Yueyo kod yweyo ne joma oyie
- e. Yerusalem manyien (21:9-22:5) Kanisa ma nigi yie, kendo kuom mano, kanisa ma nigi loch, en kanisa ma nigi nengo, ma nigi arita kendo ma nigi gueth.

**XI. GIKO GI CHIK (22:6-21)**

Gik ma ondiki e NKJV mak mana ka ondik ni ok onego otim kamano.

## FUONYO 1

### Yesu ni e kind Kanisa

**Kanisa abiriyo:**Namba 7 nyiso bedo malong’o kata chopo giko, omiyo bugno ne en mar kanisa duto ma ne ni Asia.

**Roho Abiriyo**en Roho Maler mar Nyasaye. Isaya 11:1-2 wuoyo kuom gik abiriyo ma Roho achiel nyiso.

“Oboke biro dongo kowuok e kor yien mar Jese, kendo kowuok e kodhi mare biro nyago olemo. Roho mar Ruoth Nyasaye biro bedo e wiye - Roho mar riekod kod ng’eyo, Roho mar riekod kod teko, Roho mar ng’eyo kod luoro Ruoth Nyasaye.”

**Alfa kod omegagin** weche mokwongo kod mogik mag alfabet mar dho Grik kendo ginyiso chakruok kod giko (Fweny 22:13). Weche machalre bende itiyogo kuom Wuoro kod Wuode (1:8, 17; 2:8; 22:13).

**Giketo Kandela Abiriyo mag Dhahabugin** kanisa abiriyo ma ni Asia (1:20).

**Yesu E Diere Gik Moketo Kandela:**En machiegni, kendo ok mabor (Mathayo 28:20).

**Robe Ma Ochopo E Tiende Kod Sash mar Dhahabu:**Yesu orwakore kaka jadolo maduong’ (Wuok 28:4; 29:5).

**Wich Marachar Kod Yier:**Rachar nyiso ler kod tim makare.

**Wang’ ma nigi mach mawang’:**Wang’e neno gik moko duto matimore (Jo-Hibrania.4:13; Fweny 19:12).

**Tiende mag mulanyiso** nyalo mar ketho wasike (Mika 4:13; 1 Koronike 28:18).

**Duol Mar Pi Mang’eny:**Owuoyo gi teko kaka e Got Sinai.

**Sulwe Abiriyo**gin malaika mag kanisa (1:20). Malaika tiende en “jaote,” omiyo ok gin malaika ga, to ginyalo bedo jochung’ ne dhano.

**Ligangla e dhoken** Wach Nyasaye, ok en wach maber (wach maber), to en wach mar bura (Isaya 11:4 kod Jo-Hibrania. 4:12, 13). Par ane lokruok ma ne otimore e got.

**Wang’ marieny:**Kristo en ler mar duong’ mar Nyasaye (Jo-Hibrania 1:3).

**Mokwongo kod Mogik:**En chakruok kod giko mar chuech, fwenyruok kod geno.

**Ng’at Ma Ngima Ma Ne Otho:**Wabiro wuotho e yo moro amora ma En ok owuothoe; romo gi luoro moro amora ma pok oromogo kendo kedo gi wasiki moro amora ma pok oloye.

**Kido mag Tho Kod Hades:**Wach ma kare kae en Hades, to oken mach ma ok tho. Hades en kama joma otho dhie, piny ma ok nenre. Ne en gima duong’ ne kanisa ma ne itimo negi kum ong’e ng’at ma ne ochung’ ne tho. "Ng'at moyie koda, kata otho to obiro dak" (Johana 11:25).

Sura mar 1 en chakruok mar bugno. Bukuni en wach mowuok kuom Nyasaye, ma ooro ne Jokristo ma ne ni Asia machiegni gi giko mar higni mag 1 AD, gi Yesu, malaika mare kod jatichne Johana. Owuoyo kuom gik ma ne dhi timore machiegni. Joma somo nyaka ong’e ni Yesu ngima, jaloch, jatend bura, jadolo, Ruoth mar ruodhi mag piny kendo Jawar. Bende, jasomo ong’eyo ni Obiro duogo. Gik moko duto ne gin gik madongo ahinya ne owetewa ma ne ni e kindeno ma ne dhi donjo e masira marach moloyo e historia mar kanisa. Kae e chakruok, Nyasaye osebedo ka miyo teko, chir kod kwe, nyiso ber kod duong’ mar Ruoth mar Jokristo, Yesu Kristo. Mana kaka Johana, ji duto biro lwar piny e nyim tiende Yesu chieng’ moro. Odano en wach maler ne jogo ma ne dhi negi nikech wach maber mar Kristo: Yesu nigi teko kuom tho. Wuod Nyasaye ma nigi duong’, ma nigi teko duto kendo maler ni en Yesu.

## FUONYO 2 GI 3

### Oboke ma ne ondiki ne Kanisa

#### TO: Kanisa ma ne ni Efeso

**KUOM:**Ng'at ma omako sulwe abiriyo e lwete ma korachwich, ma wuotho e kind taya abiriyo mag mula ochung' .

**ANG'EYO:**tijeu, tich matek ma utimo, kindau, kendo ni ok unyal ng'ado bura ne joma richo. Kendo isetemo jogo mawacho ni gin jooto to ok gin jooto, kendo iseyudo ni gin jowuondo; kendo isebedo gi kinda kendo ibedo gi horuok, kendo isetiyo matek nikech nyinga kendo ok iol.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**uweyo hera mari mokwongo (ka onge hera, tije onge gi nengo - 1 Jokorintho 13).

**JIEK:**Par kama isepodhoe; weyo chunyi kendo itim tije mokwongo.

**KATA OK:**Abiro biro iri mapiyo kendo abiro golo gik ma iketoe taya mari e kabedone.

**GI FAVOR IN:**usin gi timbe mag Jo-Nikola (Ireneo nowacho ni ne gin timbe ma ok kare kendo ma ketho piny).

**NE JALOCK:**Abiro miye mondo ocham olemb yien mar ngima ma ni e paradiso mar Nyasaye.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Smirna

**KUOM:**Mokwongo kendo Mogik, ma ne osetho, to nochier .

**ANG'EYO:**tijeu, masira, kod chandruok mari (to un jomanigi mwandu); kendo [ang'eyo] ng'anjo ma jogo ma wacho ni gin Jo-Yahudi to ok gin Jo-Yahudi, to [gin] sinagog mar Satan.

**JIEK:**Okidwar bedo gi luoro moro amora kuom gik ma ibiro yudo. Adier, jachien chiegni bolo [moko] kuomu e od ang'ech mondo otem, kendo ubiro bedo gi masira kuom ndalo apar. Bed gi yie nyaka e tho kendo abiro miyi osimbo mar ngima.

**NE JALOCK:**ok bi yudo hinyruok kuom tho mar ariyo.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Pergamo

**KUOM:**Ng'at ma nigi ligangla mabith ma bathe ariyo

**ANG'EYO:**tijeu, kendo kama udak, kama kom mar loch mar Satan [nitie.] Kendo umako nyinga matek, kendo ne ok ukwedo yie Mara kata e ndalo ma Antipa [ne] en jalo ma ne onego e kindwu, kama Satan odak e iye.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**un gi kuno joma omako puonj mar Balaam, ma ne opuonjo Balak mondo oket gik ma nyalo ketho ng'ato e nyim nyithind Israel, mondo ocham gik ma ochiw ne timbe ma ok ler, kendo mondo otim timbe mag anjao. Omiyo, un bende un gi joma omako puonj mar Jo-Nikola, ma en gima akwedo. [Jo-Nikola ne puonjo riwruok mar mon, ni terruok kod terruok ne gin gik ma ok owinjore, ni chamo ring'o ma ne ochiw ne timbe ma ok kare en gima chik oyiego chuth; kendo ne oriwo timbe mang'eny mag jo-Yahudi gi nyasi mag Jokristo. (Wek ma Adam Clarke ogolo)]

**JIEK:**Loki

**KATA OK:** Abiro biro iri mapiyo kendo abiro kedo kodgi gi ligangla ma wuok e dhoga.

**NE JALOCK:**Abiro miyo moko kuom mana ma opondo mondo ocham. Kendo abiro miye kidi marachar, kendo e wi kidino ondik nying manyien ma onge ng'at ma ong'eyo mak mana ng'at ma yudo.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Tiratira

**KUOM:**Wuod Nyasaye, ma nigi wang' machalo gi mach mawang', kendo tiende chalo gi mula maler.

**ANG'EYO:**tijeu, hera, tijni, yie, kod kinda mari; kendo kuom tijeu, tije mogik gin mang'eny moloyo machon.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**uweyo dhako ma Jezebel, ma luongore ni jaote ma dhako, opuonj kendo owuond jotichna mondo otim timbe mag anjao kendo ocham gik ma ochiw ne timbe ma ok ler.

**JIEK:**rito gik ma un-go nyaka abi.

**KATA OK:**Abiro bolore e otanda mar tuo, kendo jogo ma timo akwede kode e masira maduong', mak mana ka giloko chunyi kuom timbegi. Abiro nego nyithinde gi tho, kendo kanisa duto biro ng'eyo ni an Jalno ma ng'iyo paro kod chunyi ji. Kendo abiro miyo ng'ato ka ng'ato kuomu chudo kaluwore gi tijene.

**NE JALoch:**Abiro miyo teko mar loyo pinje mamoko. Obiro locho kuomgi gi ligangla mar chuma. Gibiro ng'injo kaka gik ma jalony oloso kaka an bende asejudo kuom Wuora kendo abiro miye sulwe mar okinyi.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma Sardis**

**KUOM:**Ng'at ma nigi Roho abiriyo mag Nyasaye kod sulwe abiriyo .

**ANG'EYO:**tijeu, ni un gi nying' ni un mangima, to un motho.

**JIEK:**Bed gi wang' maler, kendo ubed gi teko kuom gik ma pod odong' ma chiegni tho, nikech pok ayudo ni tijeu gin malong'o chuth e nyim Nyasaye. Omiyo, pare kaka uyudo kendo uwinjo; rito matek kendo loko chunyi.

**KATA OK:**Abiro biro kuomi kaka jakuo, kendo ok ibi ng'eyo saa ma abiro biro kuomi.

**NE JALoch:**biro rwako lewni rachar, kendo ok abi rucho nyinge e Buk mar Ngima; to abiro ng'ado bura kuom nyinge e nyim Wuora kod e nyim malaike mage.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma ne ni Filadelfia**

**KUOM:**Ng'at maler, ng'at ma adier, ng'at ma nigi funguo mar Daudi, ng'at ma oyawo to onge ng'at ma oloro, kendo oloro to onge ng'at ma oloro.

**ANG'EYO:**un gi teko matin, userito wachna, kendo ok ukwedo nyinga.

**JIEK:**Nikech iseluwo chikna mar bedo gi kinda, an bende abiro ritou kuom saa mar tem mabiro e piny duto, mondo atem jogo ma odak e piny. Ne, abiro mapiyo! Many matek gima in-go, mondo kik ng'ato okaw osimbo mari.

**NE JALoch:**Abiro miyo obed ng'injo e hekalu mar Nyasayena, kendo ok obi wuok oko kendo. Kendo abiro ndiko kuome nying Nyasayena kod nying taon mar Nyasayena, Yerusalem Manyien, ma biro piny kowuok e polo kuom Nyasayena, kendo [abiro ndiko kuome] nyinga manyien.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma Laodikia**

**KUOM:**Amen, Janeno Mowinjore kendo Adier, Chakruok mar gik ma Nyasaye nochueyo.

**ANG'EYO:**tijeu, ni ok un gi ng'ich kata ma liet. Ne anyalo gombo ni ibed gi ng'ich kata ng'ich.

**JIEK:**ng'iewi kuoma mula ma olosi e mach, mondo ubed jomanigi mwandu; kendo lewni rachar, mondo ubed gi rwakruok, [ mondo] wich kuot ma un-go kik onen; kendo wi wang'i gi yath mar wang' mondo ine. Jogo mang'eny ma ahero, akwedo kendo akwedo. Omiyo, bed gi chir kendo ilok chunyi.

**NE JALoch:**Abiro yie mondo obed koda e kom mar loch, kaka an bende ne aloyo kendo abedo piny gi Wuora e kom mar loch mare .

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

## FUONYO 1

### Yesu ni e kind Kanisa

**Kanisa abiriyo:**Namba 7 nyiso bedo malong’o kata chopo giko, omiyo bugno ne en mar kanisa duto ma ne ni Asia.

**Roho Abiriyo**en Roho Maler mar Nyasaye. Isaya 11:1-2 wuoyo kuom gik abiriyo ma Roho achiel nyiso.

“Oboke biro dongo kowuok e kor yien mar Jese, kendo kowuok e kodhi mare biro nyago olemo. Roho mar Ruoth Nyasaye biro bedo e wiye - Roho mar riekod kod ng’eyo, Roho mar riekod kod teko, Roho mar ng’eyo kod luoro Ruoth Nyasaye.”

**Alfa kod omegagin** weche mokwongo kod mogik mag alfabet mar dho Grik kendo ginyiso chakruok kod giko (Fweny 22:13). Weche machalre bende itiyogo kuom Wuoro kod Wuode (1:8, 17; 2:8; 22:13).

**Giketo Kandela Abiriyo mag Dhahabugin** kanisa abiriyo ma ni Asia (1:20).

**Yesu E Diere Gik Moketo Kandela:**En machiegni, kendo ok mabor (Mathayo 28:20).

**Robe Ma Ochopo E Tiende Kod Sash mar Dhahabu:**Yesu orwakore kaka jadolo maduong’ (Wuok 28:4; 29:5).

**Wich Marachar Kod Yier:**Rachar nyiso ler kod tim makare.

**Wang’ ma nigi mach mawang’:**Wang’e neno gik moko duto matimore (Jo-Hibrania.4:13; Fweny 19:12).

**Tiende mag mulanyiso** nyalo mar ketho wasike (Mika 4:13; 1 Koronike 28:18).

**Duol Mar Pi Mang’eny:**Owuoyo gi teko kaka e Got Sinai.

**Sulwe Abiriyo**gin malaika mag kanisa (1:20). Malaika tiende en “jaote,” omiyo ok gin malaika ga, to ginyalo bedo jochung’ ne dhano.

**Ligangla e dhoken** Wach Nyasaye, ok en wach maber (wach maber), to en wach mar bura (Isaya 11:4 kod Jo-Hibrania. 4:12, 13). Par ane lokruok ma ne otimore e got.

**Wang’ marieny:**Kristo en ler mar duong’ mar Nyasaye (Jo-Hibrania 1:3).

**Mokwongo kod Mogik:**En chakruok kod giko mar chuech, fwenyruok kod geno.

**Ng’at Ma Ngima Ma Ne Otho:**Wabiro wuotho e yo moro amora ma En ok owuothoe; romo gi luoro moro amora ma pok oromogo kendo kedo gi wasiki moro amora ma pok oloye.

**Kido mag Tho Kod Hades:**Wach ma kare kae en Hades, to oken mach ma ok tho. Hades en kama joma otho dhie, piny ma ok nenre. Ne en gima duong’ ne kanisa ma ne itimo negi kum ong’e ng’at ma ne ochung’ ne tho. "Ng'at moyie koda, kata otho to obiro dak" (Johana 11:25).

Sura mar 1 en chakruok mar bugno. Bukuni en wach mowuok kuom Nyasaye, ma ooro ne Jokristo ma ne ni Asia machiegni gi giko mar higni mag 1 AD, gi Yesu, malaika mare kod jatichne Johana. Owuoyo kuom gik ma ne dhi timore machiegni. Joma somo nyaka ong’e ni Yesu ngima, jaloch, jatend bura, jadolo, Ruoth mar ruodhi mag piny kendo Jawar. Bende, jasomo ong’eyo ni Obiro duogo. Gik moko duto ne gin gik madongo ahinya ne owetewa ma ne ni e kindeno ma ne dhi donjo e masira marach moloyo e historia mar kanisa. Kae e chakruok, Nyasaye osebedo ka miyo teko, chir kod kwe, nyiso ber kod duong’ mar Ruoth mar Jokristo, Yesu Kristo. Mana kaka Johana, ji duto biro lwar piny e nyim tiende Yesu chieng’ moro. Odano en wach maler ne jogo ma ne dhi negi nikech wach maber mar Kristo: Yesu nigi teko kuom tho. Wuod Nyasaye ma nigi duong’, ma nigi teko duto kendo maler ni en Yesu.

## FUONYO 2 GI 3

### Oboke ma ne ondiki ne Kanisa

#### TO: Kanisa ma ne ni Efeso

**KUOM:**Ng'at ma omako sulwe abiriyo e lwete ma korachwich, ma wuotho e kind taya abiriyo mag mula ochung' .

**ANG'EYO:**tijeu, tich matek ma utimo, kindau, kendo ni ok unyal ng'ado bura ne joma richo. Kendo isetemo jogo mawacho ni gin joote to ok gin joote, kendo iseyudo ni gin jowuondo; kendo isebedo gi kinda kendo ibedo gi horuok, kendo isetiyo matek nikech nyinga kendo ok iol.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**uweyo hera mari mokwongo (ka onge hera, tije onge gi nengo - 1 Jokorintho 13).

**JIEK:**Par kama isepodhoe; weyo chunyi kendo itim tije mokwongo.

**KATA OK:**Abiro biro iri mapiyo kendo abiro golo gik ma iketoe taya mari e kabedone.

**GI FAVOR IN:**usin gi timbe mag Jo-Nikola (Ireneo nowacho ni ne gin timbe ma ok kare kendo ma ketho piny).

**NE JALOCK:**Abiro miye mondo ocham olemb yien mar ngima ma ni e paradiso mar Nyasaye.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Smirna

**KUOM:**Mokwongo kendo Mogik, ma ne osetho, to nochier .

**ANG'EYO:**tijeu, masira, kod chandruok mari (to un jomanigi mwandu); kendo [ang'eyo] ng'anjo ma jogo ma wacho ni gin Jo-Yahudi to ok gin Jo-Yahudi, to [gin] sinagog mar Satan.

**JIEK:**Okidwar bedo gi luoro moro amora kuom gik ma ibiro yudo. Adier, jachien chiegni bolo [moko] kuomu e od ang'ech mondo otem, kendo ubiro bedo gi masira kuom ndalo apar. Bed gi yie nyaka e tho kendo abiro miyi osimbo mar ngima.

**NE JALOCK:**ok bi yudo hinyruok kuom tho mar ariyo.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Pergamo

**KUOM:**Ng'at ma nigi ligangla mabith ma bathe ariyo

**ANG'EYO:**tijeu, kendo kama udak, kama kom mar loch mar Satan [nitie.] Kendo umako nyinga matek, kendo ne ok ukwedo yie Mara kata e ndalo ma Antipa [ne] en jalo ma ne onego e kindwu, kama Satan odak e iye.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**un gi kuno joma omako puonj mar Balaam, ma ne opuonjo Balak mondo oket gik ma nyalo ketho ng'ato e nyim nyithind Israel, mondo ocham gik ma ochiw ne timbe ma ok ler, kendo mondo otim timbe mag anjao. Omiyo, un bende un gi joma omako puonj mar Jo-Nikola, ma en gima akwedo. [Jo-Nikola ne puonjo riwruok mar mon, ni terruok kod terruok ne gin gik ma ok owinjore, ni chamo ring'o ma ne ochiw ne timbe ma ok kare en gima chik oyiego chuth; kendo ne oriwo timbe mang'eny mag jo-Yahudi gi nyasi mag Jokristo. (Wek ma Adam Clarke ogolo)]

**JIEK:**Loki

**KATA OK:** Abiro biro iri mapiyo kendo abiro kedo kodgi gi ligangla ma wuok e dhoga.

**NE JALOCK:**Abiro miyo moko kuom mana ma opondo mondo ocham. Kendo abiro miye kidi marachar, kendo e wi kidino ondik nying manyien ma onge ng'at ma ong'eyo mak mana ng'at ma yudo.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

#### TO: Kanisa ma ne ni Tiratira

**KUOM:**Wuod Nyasaye, ma nigi wang' machalo gi mach mawang', kendo tiende chalo gi mula maler.

**ANG'EYO:**tijeu, hera, tijni, yie, kod kinda mari; kendo kuom tijeu, tije mogik gin mang'eny moloyo machon.

**AN GI GIMO MOKELO IN:**uweyo dhako ma Jezebel, ma luongore ni jaote ma dhako, opuonj kendo owuond jotichna mondo otim timbe mag anjao kendo ocham gik ma ochiw ne timbe ma ok ler.

**JIEK:**rito gik ma un-go nyaka abi.

**KATA OK:**Abiro bolore e otanda mar tuo, kendo jogo ma timo akwede kode e masira maduong', mak mana ka giloko chunyi kuom timbegi. Abiro nego nyithinde gi tho, kendo kanisa duto biro ng'eyo ni an Jalno ma ng'iyo paro kod chuny ji. Kendo abiro miyo ng'ato ka ng'ato kuomu chudo kaluwore gi tijene.

**NE JALOH:**Abiro miyo teko mar loyo pinje mamoko. Obiro locho kuomgi gi ligangla mar chuma. Gibiro ng'injo kaka gik ma jalony oloso kaka an bende aseiyudo kuom Wuora kendo abiro miye sulwe mar okinyi.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma Sardis**

**KUOM:**Ng'at ma nigi Roho abiriyo mag Nyasaye kod sulwe abiriyo .

**ANG'EYO:**tijeu, ni un gi nying' ni un mangima, to un motho.

**JIEK:**Bed gi wang' maler, kendo ubed gi teko kuom gik ma pod odong' ma chiegni tho, nikech pok ayudo ni tijeu gin malong'o chuth e nyim Nyasaye. Omiyo, pare kaka uyudo kendo uwinjo; rito matek kendo loko chunyi.

**KATA OK:**Abiro biro kuomi kaka jakuo, kendo ok ibi ng'eyo saa ma abiro biro kuomi.

**NE JALOH:**biro rwako lewni rachar, kendo ok abi rucho nyinge e Buk mar Ngima; to abiro ng'ado bura kuom nyinge e nyim Wuora kod e nyim malaike mage.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma ne ni Filadelfia**

**KUOM:**Ng'at maler, ng'at ma adier, ng'at ma nigi funguo mar Daudi, ng'at ma oyawo to onge ng'at ma oloro, kendo oloro to onge ng'at ma oloro.

**ANG'EYO:**un gi teko matin, userito wachna, kendo ok ukwedo nyinga.

**JIEK:**Nikech iseluwo chikna mar bedo gi kinda, an bende abiro ritou kuom saa mar tem mabiro e piny duto, mondo atem jogo ma odak e piny. Ne, abiro mapiyo! Many matek gima in-go, mondo kik ng'ato okaw osimbo mari.

**NE JALOH:**Abiro miyo obed ng'injo e hekalu mar Nyasayena, kendo ok obi wuok oko kendo. Kendo abiro ndiko kuome nying Nyasayena kod nying taon mar Nyasayena, Yerusalem Manyien, ma biro piny kowuok e polo kuom Nyasayena, kendo [abiro ndiko kuome] nyinga manyien.

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**TO: Kanisa ma Laodikia**

**KUOM:**Amen, Janeno Mowinjore kendo Adier, Chakruok mar gik ma Nyasaye nochueyo.

**ANG'EYO:**tijeu, ni ok un gi ng'ich kata ma liet. Ne anyalo gombo ni ibed gi ng'ich kata ng'ich.

**JIEK:**ng'iewi kuoma mula ma olosi e mach, mondo ubed jomanigi mwandu; kendo lewni rachar, mondo ubed gi rwakruok, [ mondo] wich kuot ma un-go kik onen; kendo wi wang'i gi yath mar wang' mondo ine. Jogo mang'eny ma ahero, akwedo kendo akwedo. Omiyo, bed gi chir kendo ilok chunyi.

**NE JALOH:**Abiro yie mondo obed koda e kom mar loch, kaka an bende ne aloyo kendo abedo piny gi Wuora e kom mar loch mare .

**NG'AT MAN GI IT, WE ONJI GIMO ROHO WACHO NE KANISA.**

**FUONYO 4**

**Kombe mag Nyasaye e polo**

Nyasaye mar Jokristo En e ma nigi teko kuom piny mangima  
(Ok en Ruoth ma Rumi)

**Dhoot ma oyabere mar dhi e polo.** Tiyo gi wach mar “polo” en gima duong’ molooyo kama Nyasaye odakie. Gik ma nitie kuonde duto ok nyal bedo mana e kama achiel kende. Kinde duto en kuonde duto. Polo en gik ma ng’ato nitie molooyo kama ng’ato nitie. Wanyalo paro ni en alwora mar roho. Jo-Efeso 2 wacho ni Jokristo obet gi Kristo e kuonde mag polo. Jo-Filipi 3:20 wacho ni, "jopiny marwa ni e polo," Nikech Kristo, sani wan gi thuolo mar donjo e nyim Nyasaye ma ni e polo. Dhoot ma oyabere miyo paro mag donjo ma nono e nyim Nyasaye.

**Kombe mag lochnyiso loch, teko, teko, loch kod loch.** En gima duong’ molooyo mana bedo gi gimoro ma itiyogo e ot. Wabiro somo kuom “kom mar loch” nyadi 38. Oda en adier ni: Nyasaye ema nigi teko mar rito gik moko duto.

**Kidi ma nigi nengo maduong’:** Ng’at ma obet e kom mar loch nigi duong’, en ng’at ma nigi huma, kendo ma nigi rieko. Nyasaye en ng’at ma nigi duong’ ahinya.

**Kop poloen ranyisi mar singruok mar ng’uono.** Neno Chakruok 9 kod Ezekiel 1. Neno ni biro nyiso bura mager mag Nyasaye to ogandane nyaka ong’e kuom ng’uono mare bende!

**Jodongo 24**nyiso kanisa. E chenro mar jodolo mag Jo-Lawi ma ne ni e Singruok Machon, 24 ne en kwan mar shift ma ne itimo e kind jodolo. (1 Sironika 24:1-19). Osimbo maggi gin “stephanos,” osimbo mar jaloch, kar bedo osimbo mar ruoth. Ka gibet e kombe mag loch, gin jotelo (Fweny 1:5, 6). Lewni ma rachar nyiso ler kod tije mabeyo mag jomaler (Fweny 19:8). Omiyo, gin ng’a gini ma ji ma oseler, ma nigi loch, ma locho ma gin jodolo mag Nyasaye ma opong’ gi tije mabeyo kendo ma dak e winjuok machiegni gi Nyasaye? Gin Jokristo! <2Zepa> Mano e kanisa! Gin jodolo mag ruoth! Som 1 Petro 2:5, 9; Fweny 1:6; 5:9, 10; 20:4, 6 kod 1 Kironika 23:4. Kuom jogo, gana gi gana piero ariyo gi ang’wen ne dhi rito tich mar ot mar Ruoth Nyasaye, gana gi gana achiel ne gin jotend ot kod jodongo.

**Diel, duol kod mor polokinde** duto nyiso nyiso mirima kod teko mar Nyasaye kaachiel gi kinde ma onego owuo. Neno Jo-Hibrania 12. Duol mar Nyasaye nyiso luoro ne joma ng’ango to geno ne joma winjo wach. **Taya abiryo mag machochung’** ne Roho Maler mar Nyasaye (Fweny 1:4). En mach nikech ong’eyo gik moko duto kendo ogolo gik moko duto.

**Nam mar kiyoen** pogruok mantie e kind Nyasaye kod gik moko duto ma piny. E hekalu mar Suleman, (2 Koronike 4:2-6), nam mar mula ne iketo e kind jadolo kod Kamaler ma Nyasaye ne onenoe. Nyasaye en Maler (mopogore).

**Gik mangima ang’wengin** jokerubim, ma gin jorit mag bura kod maler mar Nyasaye. Gin gari mar lweny mar Nyasaye (Ezekiel 1 kod 10). Gineno gik moko duto. Gichalo gi le mag ketho, teko mar tiyo, rieko mar

timo gik moko kod ng'iyo mapiyo mar timo dwaro mar Nyasaye. Oda en ni Nyasaye nigi gik ma nyalo konyo e lweny gi wasiki moro amora.

**Keto osimbo mag loch e nyim kom mar lochochung'** ne lamo ma okrum (winjore).

Oboke puonjo loch mar kanisa, Jokristo, kuom jo Rumi ma ne kethogi. Lwennyo biro bedo mager kendo thoth ngimagi biro wito ngimagi. Gik ma ne timore e lweny ne nyalo miyo jasomo luoro omiyo, kapok oneno masira ma kamano, ne dwarore ni omi jo Nyasaye geno kod geno. Omiyo waneno teko kod loch mar Nyasaye. Ok en gima duong' gima nenore ni nitie e ngima. Jakristo ka Jakristo nyaka ong'e gadier ni Nyasaye ema nigi teko mar ng'ado piny gi polo. Gik moko duto biro tiyo kanyakla mondo obed maber ne jogo ma ohero Ruoth, ma oluong' kaluwore gi dwaro mare (Jo-Rumi 8::28). Kinde duto kanisa ni e nyim kom mar Nyasaye. Okidwar bedo gi luoro!

## FUONYO 5

### Nyarombo Okawo Oboke

Yesu Ne Onego To En Ngima Kendo Owinjore Onyis Buro Mabiyo.

**Buku ma oumen** wach mar bura ma Nyasaye ne ogolo ne wasiki mag kanisa e lweny ma ne kanisa okedo gi piny Rumi.

- **Ne oum gi osimbo abiriyotiende** en ni gik ma ne ni e iye ne opondo mak mana ka ng'ato nyalo yawo osimbo. Gima ne omiyo oket ranyisi ne en mondo kik onyisre.
- **E lwete ma korachwich:** Kik wil ni kinde mabiyo ni e lwet Nyasaye ma korachwich (matek). Sirkal, jolweny kod riwruoge mag pinje mang'eny nyalo mulo ngimani to Nyasaye e ma omako kinde mabiyo.
- **Sibuor mar Judaen** Yesu (Chakruok 49:9, 10), ruoth mar dhoot mar Juda.
- **Achiel mar Daudi:** Yesu en nyithind Daudi (anyuola mar ringruok) kendo en wuon Daudi (kaka Jachuech).
- **Nyarombo ma ne osegoye:** Ne onege nikech ne en ng'at ma winjo Wuoro chuth. Ne onege nikech ne ohero joketho. Yohana 1:29 - Nyarombo mar Nyasaye ma golo richo mag piny. To nyarombo ma ne ogol misango kendo ma ne onego ni ni e tiende. Ochiegni kendo! Nyarombo ne nyiso kaka ne en ng'at ma muolo kendo ma winjo wachne. Joma mwol kendo ma nigi chuny ma piny biro romo gi jachienno kod jolweny mage ma chal gi le e bugni. Neno Johana 1:36; 1 Petro 1:19; Isaya 53:7.
- **Tung' abiriyo:** En gi teko duto
- **Wang' abiriyo:** 2 Koronike 16:9 "Nimar wang' Ruoth Nyasaye ng'iyo piny duto, mondo onyis ni en gi teko kuom jogo ma chunyi ochung' motegno kuome."
- **Weche Manyien** Weche machon ne gin mag Musa (Fwenyo 15:3), ma ne owero ka Nyasaye nogonyo Israel kuom tuech mar Misri. Ower manyien en ranyisi manyien mar teko kod ber mar Nyasaye mar reso ogandane.

**Gibiro locho ewi piny:**To Jokristo osebedo ka locho. Fweny 20:6 wacho ni jomaler biro bedo jodolo ka ne gin jodolo chon. Dhokno nyiso mana ni gueth ma sani nitie biro dhi nyime. Osiep ma Jokristo nigo gi Kristo ok bi rumo nyaka chieng', kata ka githo.

Sura mar 4 nyiso teko mar Nyasaye kendo sura mar 5 nyiso ng'uono mare, (Nyasaye Jachuech kendo Nyasaye Jawar). Ng'at ma nigi teko duto ma locho e piny mangima en ng'at ma ohero ogandane kaka misango. Yesu ne okedo lweny gi lwedo gi Satan kendo ne en gi ng'ol ma ne onego onyis ni ne otimo kamano to ne oloyo! Magi gin weche mag kweyo chuny kanisa ma oyudo masira. "Kik chunyi obed gi parruok. Yie Nyasaye kendo iyie koda!"

## FUONYO 6

### Nyarombo Yawo Osimbo

Yesu Ogolo Bura Ang'wen Mapek mag Nyasaye  
Mondo Opong' Ewi Wasigu mag Kanisa

**Faras Ang'wen, Jofars kod Yamogin** bura ang'wen ma lich (ma kelo luoro) mag Nyasaye. Neno Fweny 7:1 kod Zakaria 6:1-8 mondo ine kaka yamo ang'wengo gin gik ma Nyasaye ng'ado ne joma ok winjo wach kendo ni gik ma kamago winjore gi farese ang'wen ma nigi rangi mopogore opogore. Gima nyiso ni ranyisino winjore e Ezekiel 14:12-23. Kokalo kuom kech, le mag bungu, ligangla kod tuo, Nyasaye chiwo kum ne oganda marach. E Fweny 6 waneno bura 4 ma kelo luoro, farese ang'wen mondo onyis ni mano e wachno, to waneno ng'at machielo ma nigi farese wuok oko e nyim jomoko. Omiyo, mondo namba ang'wen odong', masira ariyo riwre e ng'at mar ang'wen ma riembo faras.

**Jalno ma riembo faras maracharni** Yesu, Wach Maduong' ma ng'ado bura kendo ma locho. Neno Fweny 19:11-16; Johana 12:48 kod 1:1-4. Koron mare en koroni mar jaloch. Rangi mar faras mare nyiso ler kod tim makare.

**Jalno ma riembo faras Makwarnyiso** lweny. Rangi makwar en rangi mar remo.

**Jalno ma riembo faras marateng'**en kech. Rang Ezekiel 4:10, 16 mondo ine ranyisi ma kamano. Gitiyo gi skel ipimo chiemo nikech en gima nok. Pesa ma owach en chudo mar odiechieng' achiel omiyo ng'ato nyaka ti odiechieng' mangima mana mondo onyiew gik matin ma dwarore e chiemo. Gik ma ok owinjore, kaka divai kod mo, ok ng'eny nikech onge ng'at ma nyalo ng'iewogi. Pesagi duto ibiro tiyogo mana mar dak.

**Jalno ma riembo faras makwar:**Chik ma kamano chopo giko mar ranyisi mar jogo ang'wen ma ne odhi e farese. En bura mar Nyasaye e yore duto. Pale en rangi mar tho.

**Kidieny mar ang'wen:**Chik ma kamano en bura ma ng'ato ng'ado mana matin to ok en bura ma ng'ato nyalo ng'ado chuth. Podi nitie thuolo mar loko chunywa kendo wuok kuom mirima mar Nyasaye.

**Osimbo mar abich:** Bang' ng'ado bura ne piny gi bura ma kamago, jogo ma ne otho nikech yie goyo nduru mondo ochulgi kum. Dwoko mar Nyasaye en ni "ok pod ... Jokristo mang'eny nyaka tho!" Dhootno miyo owete ma ne dhi yudo masira ong'eyo maler ni Nyasaye ema ne nigi teko. Gik moko duto ne dhi timore kaluwore gi chenro mar Nyasaye. Ne ginyalo yweyo nikech pok ma ne giyudo ne en gi geno.

**Yiengni piny, chieng' ma ng'ich, dwe ma nigi remo kod sulwe ma lwar:** Mano e mirima mar Nyasaye ma oumo kuom joma timo gik maricho. Pim wachni gi Joel 1:15; 2:1-2, 10, 11, 28-32; Zefania 1:14, 15 kod Isaya 13:6-11. Johana notiyo kod dhok ma ne otiyogo gi jonabi mag Singruok Machon mondo onyis picha mar ketho. En dhok mar ranyisi kendo ok en dhok ma ng'ato nyalo ng'eyo. Kapo ni sulwe achiel kende ne olwar e piny, ngima kae ne dhi rumo. To e neno ngima dhi nyime. Oda en ni piny ma wasiki nyaka yud kum kendo ne dhi lwar. Ka Nyasaye oumo bura mare kuom wasiki, onge ng'at ma weyo.

Yesu chako nyiso gik ma biro timore e kinde mabiro kuom luor lweny ma nitie e kind Nyasaye kod wasike. Wasebedo ka wang'eyo kwan mogik mar lweny moro amora ma kamano. Nyasaye biro ng'ado bura ne wasiki mag kanisa. Obiro timo negi kaka osebedo ka otimo ne pinje ma ok kare kinde duto. Obiro kelo masiche moko kuomgi mondo oluonngi mondo gilok chunyi. Ka otiyo - to ber! Ka ok gidew, obiro medo ng'anjo nyaka gilok chunyi kata githo. Kata obedo ni Jokristo ma ne otho nikech yiegi dwaro ni ochulnegi kworo, Nyasaye nigi teko chuth kendo obiro dhi nyime kaka ne opango, kata obedo ni Jokristo mang'eny biro tho. Bang'e, ang'o ma rach ahinya kuom golo ng'ato e piny machon mar masira mondo odhi obed gi Yesu? Kuom kinde, masira biro dhi nyime. Penjo maduong' penjore ni, "Ng'ano ma biro chung' e odiechieng' mar mirima mar Nyasaye kod Nyarombo?" Dwoko mar penjono yudore e sula mar 7.

## **FUONYO 7**

### **Jotich Nyasaye 144,000 Oketo Osimbo**

Jolup Kristo Oket Ranyisi mondo Oritgi  
Kapok Axe Opodho e wi Rumi

**Osimbo ma ne ni e wang'e.**Ranyisi ni wuok e Ezekiel 9. Kapok ooro kum kuom oganda ma ne jo ma kare kod ma ok kare odak e iye, Nyasaye ne dwaro jiwo jo ma kare ni obiro keto pogruok e kindgi. Osimbo ok en wach ma adier to en yo mar nyiso jotich mage ni, "Ruoth ong'eyo ng'at ma en mare." Mano ne ok en ranyisi ni Jokristo ok bi yudo masira kaachiel gi joma ng'iyo gik maricho ka Nyasaye ogoyo piny ma ne orumogi. Ne nyiso ga ni thagruokno ne ok en kum negi. Som Ezekiel 21:3, 4 kendo ine ni joma kare, kata obedo ni ne oketogi ranyisi, notho mana kaka joma richo ka Babilon ne oketho Yerusalem e higa mar 586 kapok Kristo obiro Pogruok ne en ni joma kare ma ne otho ne oloch to joma richo ma ne otho ne oloch.

**144,000 mag Israel.** Bende jotich mag Nyasaye adi ma ne oketnegi ranyisi e Ezekiel 9? Gin duto! Omiyo, en kama. Jo 144,000 gin Jokristo duto. Apar gi ariyo en namba mar oganda Nyasaye (dho ut 12 mag Israel, jooto apar gi ariyo). 12x12 miyo ler ni jogi duto gin oganda Nyasaye. Achiel gi gana (1000) en namba mar bedo ma opong' kata ma opong'o duto. Gin jo Israel nikech Israel en oganda Nyasaye. Paulo e Jo-Galatia luongo kanisa ni "Israel mar Nyasaye." Petro (1 Petro 2) luongo kanisa ni oganda maler. 144,000 kae tiende en kanisa mar piny mangima.

**Bang' yien mag palm, ma orwakore gi lewni rachar:** Mae e picha mar nyasi mar mor, nyasi mar udi ma ne en nyasi ma mor moloyo nyasi duto mag Jo-Yahudi.

**Okidwar bedo gi kech...** nyiso ngima maber kod arita (Isaya 25:8; 40:8-10 kod Zaburi 121:5, 6).

Fweny 6 norum gi penjo ma wacho ni "Ng'ano ma biro chung' e odiechieng' mar mirima mar Nyasaye?" Fweny 7 dwoko penjo ma wacho ni: "Joma gin mag Nyasaye." Jotich Nyasaye duto ni e bwo rito mare kendo ranyisi notiyo! Jotich Nyasaye ma ne odak e kinde ma ne Nyasaye ong'ado bura ne Rumi kendo ma ne osiko ka gin jo adier ne Nyasaye, sani gin gi Kristo e polo ka gimor. Oboke mar bedo gi ng'ato ma rito ng'ato ne tiyo gadier! Jo 144,000 kod oganda maduong' gin ji achielno, Jokristo ma nigi yie, ma ne onono kapok masira ma Nyasaye nokelo e piny Rumi ochopo kendo bang'e. Jo 144,000 oketgi ranyisi mondo okalo e masira kendo oganda maduong'no gin jogo ma ne owuok e masira. Jo 144,000 yudo ranyisi mar Nyasaye e wigi kendo kanisa yudo ranyisi mar Nyasaye e wigi (Fweny 3:12). Jotich Nyasaye duto nigi ranyisi ma kamano (Fweny 22:4). Oganda mang'eny luwo Nyarombo kendo ji 144,000 luwo bang'e (Fweny 14:4). Kanisa en kendo kinde duto obiro bedo gi loch.

## **FUONYO 8 kod 9**

### **Tung' Abiriyo Ogoyo**

Nyasaye Ochiwo Chik ni Oketho Piny gi Joma Ketho Kanisa

**Oling' e polokelo** paro kuom pek mar gima biro timore. En rol mar drum kapok ng'ato ochako ng'iyo gik ma miyo ji luoro. Nitie ling' mar nyiso ni bura mag Nyasaye ng'ado bura mondo omi joketho thuolo mar loko chunyi (2 Petro 3:9); ng'ado bura kapok jodongo mag bura ogolo bura.

**Tung'lwong'** ji mondo ochokore kendo bende ogol siem (Kwan 10:1-5). Buor ma kamago biro lando bura ma Nyasaye biro ng'ado ne jogo ma ne ketho kanisa.

**Obokeparowa** ranyisi mar abich ma jogo ma ne otho nikech yie ne okwayoe mondo ochul jogo ma ne oneggi. Koro, burago gin dwoko mar lamo maggi.

**Mach ma wuok e misango** Nyasaye dwoko lamo mag joma kare (Yakobo 5:15-18).

**Trum Mokwongo.** Nyasaye ng'anjo ne chiemo (yien). Par masira ma yudore e Wuok 9:24 .

**Tung' mar Ariyo.** Nyasaye ng'anjo ne weche mag ohala. Nam en ranyisi mar pinje (Isaya 57:20; 17:12 nyaka Fweny 17:1, 2, 15). Got en oganda ma omiye kum (Yeremia 51:25; Amos 4:1 kod Isaya 2:2). Par masira mokwongo ma ne otimore e piny Misri.

**Tung' Mar Adek.** Nyasaye ng'anjo ne pi ma ji madho. Par masira mokwongo ma ne otimore e piny Misri.

**Tung' mar Ang'wen.** Nyasaye ng'anjo ne piny. Par masira mar 9 ma ne otimore ne piny Misri. Onyalo bedo tuwo mar winyo (Yoel 2:10) kata dhok mar ranyisi mar bura e wi ji duto (Isaya 13:10, 11; 34:4-5).

**Joma odak e piny** .gin joma ok luar Nyasaye ka iporo gi joma odak e polo (13:6) Neno 3:10; 6:10; 8:13; 11:10; 12:12; 13:8, 12, 14; 14:6; 17:8. Jomaler, kata obedo ni gidak e piny kae, ginenore kaka ji ma odak e polo (12:12; 13:6).

**Tung' mar Abichen** ketho ma iye.

**Suna mopodhoen** Satan, nyasaye mar pinyini, ma muofu ng'eyo mar oganda (2 Jokorintho 4:4).

**Yier ma wuok e bur maonge giko.** Sitani miyo ji wuotho e mudho. Neno Ang'eyo 14:34. Roma ne olwar e yo moro nikech ketho mar timbe ma ne ni e iye. Jo-Rumi 1:24-28 nyiso kit oganda ma wuok kuom kwedo loko chunyi. Som Jo-Efeso 2:2.

**Gunde.** Gik ma ng'ato timo kod mudho kelo bedo maonge geno, luoro, bedo ma ok winjo maber, yie ma ok adier kod ng'anjo ma iye, gik moko duto ma kelo pek ne ji. Nenoregi kaka dhako mabeyo oumo teko margi mar ketho. Gik ma ng'ato oting'o e korgi ma nigi chuma nyiso kaka en gima tek mondo okethgi.

**Osimbo mar Nyasayenyiso** ni kae nitie masira ma iwuoyoe e sula mar 7 kendo ni Jokristo oriti.

**Tung' mar auchielni** ng'anjo ma wuok oko.

**Aora Eufratesen** kama jolweny duto mag wasiki wuokie (Isaya 9:7, 8; 11:15; 7:20).

**200,000,000**en namba maduong' ahinya ma miyo wasiki bedo gi luoro kendo miyo jomaler bedo gi mor.

Yesu nyiso giko mar wach mar bura mag Nyasaye kuom jal maduong' ma ne ketho kanisa - pinyruodh Rumi. To giko ok bi mapiyo. Nyasaye e ng'uono mare temo kendo mondo onyis joma richo mondo olok chunyi kapok okethi. Kata kamano, onge tiende moro amora. Ka giromo gi kum ma Nyasaye chiwo, pod ok gidwar loko chunyi kuom timbegi maricho. Jasigu ni nigi chuny motegno, ma ng'iyoye gik moko ahinya, ma osechiw ne richo. En gima onge geno. Gima odong' ne Nyasaye en mana kethogi. Oboke mar abiriyo biro goyo.

## **FUONYO 10**

### **Bug Matin**

Oyie Tich ma ne omiye kendo odhi nyime gi timo wach ma ne okor .

Kanisa ma nigi yie Olando Injili e bwo Kuong'ruok

**Oboke matinen** tich ma ne omi Johana mondo odhi nyime gi lendo.

**Owinjore e dhok.** Mana kaka Ezekiel 2:8; 3:3, en wach mamit, nikech en wach Nyasaye (Zaburi 10) to en wach mager nikech wach ma iloso en bura. En wach marach. Ka ng'ato ochamo bugno, mano nyiso ni Johana ne oyie gi tich mar lendo wach marachni.

Seche ochopo ma Nyasaye onego ochul rembe mag jomaler ma ne otho nikech yie. Ok bibedo gi dero kendo. Koro ng'atno biro ng'ado piny.

## **FUONYO 11**

### **Joneno Ariyo**

**Rod mar pimen** mana kaka Ezekiel 40:3, 4; 42:20. Tiende en pogruok e kind gik maler kod ma ok maler. Gima ipimo ipogo gi gik mamoko mondo oritgi.

**Hekalu mar Nyasaye kod misango mare.** Ka ne omiye Fweny, ne nitie mana kar lamo achiel mar Nyasaye - kanisa. (1 Jokorintho 3:16; Jo-Efeso 2:10-22).

**dweche 42**en ranyisi mar kinde ma ne itimonegi kum to Nyasaye ne ritogi. dweche 42 = ndalo 1260 = higni  $3 \frac{1}{2}$  = kinde kod kinde kod nus mar kinde. En kinde ma ne nigi teko mar le (13:5), kinde ma ne itimo ne taon maler (11:2), kinde ma ne joneno chiwo neno (11:3) kod kinde ma ne oriti dhako e gwenge mag bungu (12:6, 14). Chikno wuok kuom ngima Elia ma ne Jezebel otimne masira kuom higni  $3 \frac{1}{2}$  ka oumo e gwenge ma onge ji kendo Nyasaye rito.

**Joneno Ariyonyiso** kanisa. Zakaria 4:1-4 tiyo kod ranyisi ma kamano. Yien ariyo mag olive gin gik ariyo ma iketoe taya ma gin jogo ariyo ma owier (ruoth kod jadlo). Ne Fweny 1:12, 13, 20 .

**Sodom, Misri kod Yerusalem.**Magi gin nyinge ma nyiso taon moro. Sodom en kar ng'iyio timbe ma ok beyo. Misri en chuny mar bedo misumbni. Yerusalem e kar dini ma nigi ketho. En taon mane e kinde Johana ma ne nitie gik moko duto? Rumi!

**Ketogi e tiendegi.**Kanisa ne neno ni piny kendo oko e wang' piny to Nyasaye ne omiye loch.

**Oboke mar 7 Owinjore.**Kanisa ma ne ni kae ne dhi donjo e masira maduong' mar kum to ne en gi adier ni Nyasaye ne dhi ritogi. Ne odhi ng'adone bura to ne orite. Ne ochung'ne joneno ariyo ma ne olando wach maber e kinde ma ne itimonegi masira kendo kata ne githo kata kamano Nyasaye pod ne omiyogi loch.

## FUONYO 12

### Dragon Ne Ogol Kowuok e Polo

Satan, Ma Owinjo Malit kendo Oloyo, Oketho Kanisa

**Miyoe** Muma kinde mang'eny ochung' ne piny (Isaya 50:1; 54:1 nyaka Mika 4:9 nyaka Ezekiel 16).

**Miyo niochung'** ne oganda ma Nyasaye oyiero. Motelo, oganda ma ne Nyasaye oyiero ne en oganda Israel. Chakre musalaba en e kanisa.

**Sulwe apar kod ariyonyiso** ni en oganda Nyasaye (dho ut 12 mag Israel kod joote 12). Neno lek mar Josef e Chakruok 37:9-11.

**Koroni ni**(stefanos) tiende en jaloch. Wach machielo mar garosi (diademata) nyiso teko mar kingi.

**Oganda ma Nyasaye oyier**kapok Kalvari ochopo ne en piny Israel mar ringruok. Israel mar Nyasaye chakre e Kalvari en kanisa. Neno 1 Petro 2:9. Tiende maber nyalo bedo ni "Israel mar Nyasaye" (Jo-Galatia 6:16) ma ne en oganda Jo-Yahudi kapok otho e wi yath kendo kanisa bang' otho e wi yath.

**Lim mag nyuol**nyiso masira ma ne Jo-Israel yudo ka ne girito yo mabor ma ne dhi kelo Mesia e piny bang'e (Mika 4:9, 10; Yerima 4:31; 13:21).

**Jachienno en Satan.** En ng'at mager kendo mager (makwar). Wich abiriyo kod tung' apar biro tudruok kode gi le ma ne owuok e nam, ma ne dhi bedo gino ma ne otiyogo mar ketho e wechegi. En gi osimbo (diadems - osimbo mag ruoth) ma ochung' ne teko mar oganda to ok "stephanos" nikech ok en jaloch. Teko mare nenore e yiwe. E ng'anjo mare ne Nyasaye (kapok ochue piny) ne oketho gi achiel kuom adek mag malaike mag Nyasaye (ma ochung'ne gi sulwe). Ne odwaro nego Yesu ka ne onyuole kendo ne otemo (nego nyithindo matindo e Betlehem) to ne ok onyalo. Ne otemo ka Jo-Yahudi ne temo nego Yesu e Nazaret (Luka 4) kod ka ne gitemo goye gi kite (Johana 8) to bende ne ok onyalo. Bende, notemo e gwenge ma onge ng'ato (Matayo 4) gi tem to ne ok onyalo.

**Nyathi ma wuoyini** Yesu ma ne oweyo chenro duto mag Satan mag ketho kendo ma kata obedo ni ne onege e wi yath, ne ochier e odiechieng' mar adek. Ne odhi e polo kendo nobet e lwet Nyasaye ma korachwich mondo ochak loch mare. Koro otelo gi ng'wech mar chuma (Zaburi 2:6-9) kod bura makare (Zaburi 45:6). Neno 1 Ruoth 2:12; 1 Kironika 29:23; Zaburi 2:7 nyaka 2; Tich Joote 2:29-36 kod Fweny 3:7, 21 .

**Lweny e polok**kendo Satan ne ogolo oko. Gima duong' kae en neno kinde ma lwenyini ne otimore kendo ni en gi ratiro mane ma Satan ne nigo e polo nyaka Yesu nodhi e polo. Ndiko mar 10 nyiso ni Satan ne ogol oko ka warruok nochopo; ma en, ka Yesu notho, nochier kendo nodhi e polo mondo ochak tich mare mar lamo kuom ogandane. To ang'o momiyo Satan ne ni e polo? Ang'o ma ne otimo? Ne ochung'ne jogo ma ne oyier gi Nyasaye odiechieng' kod otieno (kendo ne en gima kare). Mano e gima ne otimo e bug Yubu, to ne ok onwang'o gimoro amora ma ne nyalo kethogo Yubu. Chakre kinde ma Yesu ma ne oyudo loch nodhi e polo, Satan ok nyal ng'ado bura ne oganda Nyasaye ma ne owar.

Jo-Rumi 8:33-4 wacho ni e dhok mayot gima owachi kae e dhok mar ranyisi. "Ng'ano ma biro keto ketho moro amora kuom jogo ma Nyasaye oyiero? En Nyasaye ema miyo gibedo jo adier. Ng'ano ema ng'ado bura? Kristo Yesu mane otho - molooyo mano, mane chier - ni e lwet Nyasaye ma korachwich kendo bende okwayo kuomwa."

Sitani, ma en jadona, ok nyal keto ketho kendo kuom jogo ma Nyasaye oyiero nikech Kristo notho mondo ochul richo magwa, ne ochier kuom joma otho kendo nodok e polo mondo otim lamo kuomwa.

**Pinyruoth ne obiro** .ka Yesu ne oyudo pinyruoth (teko, loch kod loch). Neno Matayo 28:18 kod Tich Joote 2:36 .

**Miyo ma ne oyudo kum**(Israel mar Nyasaye) ne en gima ng'atno ne omiye mirima, bang' ka Yesu osewuok kuome. Ne ni ndiko 13-16 en dongruok e yo matut molooyo gima ne owachi e yo machuok e ndiko 6. Satan, ma owinjo marach e chenro mare mar ketho Yesu, ma oyudo wich kuot e golo mare kowuok e polo, dhi bang' kanisa. Mana kaka Israel nene oringo nyaka e gwenge ma onge ng'ato mondo ogeng' Farao ma jachien (Zaburi 74:13; Isaya 51:9 kod Ezekiel 29:3) kendo ne oting'ogi e wi tiende winyo nyaka kama nigi arita (Wuok 19:4), e kaka kanisa ne oyudo masira to Nyasaye ne oritogi.

**Pi ma pong'o pinyne** en temo mokwongo ma Satan notimogo ketho kanisa (masira mar Jo-Yahudi). Neno Isaya 8:5-8. Ang'o ma ne otieko ng'anjo ma ne itimo ne Jo-Yahudi? Jo-Rumi ne otimo kamano ka ne giketho Yerusalem e higa mar 70 bang' Kristo (Ne Zaburi 144:7).

Sura ni lero gik ma ne otimore chon e neno mar jonabi. Israel ne oyudo masira mang'eny e historia mare to ne onyalo kelo Mesia e piny. Sitani ne dwaro ketho Yesu to ne ok onyalo. Yesu, bang' chier mare, nodhi kendo e polo mondo odhi otel kendo bende, kokalo kuom rembe, mondo onyis jopinyne. Sitani ne ok nigi ratiro kendo mar ketho oganda ma Nyasaye noyiero ni ne otimo richo. Sitani, ma ne owinjo marach, ma ne omiye wich kuot kendo ma ne oloye, ne en gi mirima ahinya. To gima ne nyalo timo ne en mana ketho kanisa ma ni e piny kae. Ne okelo kum ne Jo-Yahudi to Nyasaye ne orito kanisa kendo pinje mag piny ne ogeng'o kumno ka Jo-Rumi ne oketho Yerusalem. Sitani ne ok oweyo ka Jo-Yahudi ne ok nyal tieko kanisa. Sura maluwo nyiso dhi e nam mar pinje, manyo gimoro machielo ma inyalo tiyogo mar kedo gi anyuola (anyuola) maluwo mag kanisa. Ne en pinyruodh Rumi. Sura mar 13 biro nyiso ni ng'atno luongo Rumi kowuok e kind pinje mamoko mondo otim tije marach.

## **FUONYO13**

### **Jachien Jachien Owuok E Nam**

Oyier piny Rumi mondo obed ng'at ma Satan biro ng'adone bura ne Kanisa

**Le mar namni** teko mar piny Rumi (ruodhi) ma ne ketho kanisa. Sura mar 17 biro wacho ni le "en" ka ruoth moro ng'ado ne kanisa masira kendo "ok en" ka ruoth moro ok timo kamano.

**Wich abiriyogin** gode abiriyo ma ne ogergo piny Rumi kendo bende ruodhi abiriyo (ruodhi). Neno Fweny 17. Nyarombono ne chal gi le adek, ng'ombe, ng'ombe ma ng'we ng'ar kod ng'ombe ma ng'we ng'ar. Mano parowa Daniel 7 kama lego ne ochung' ne pinje adek mag piny ma ne otelo ne piny Rumi - Babilon, Media-Persia kod Grik. Nyarombo mar ang'wen ma Daniel 7 wuoyoe ok yudre kae e Fwenyo nikech lero mar ang'wen ne en pinyruodh Rumi. Mana kaka e Daniel, le ma ochung' ne Rumi nigi kido duto mag le mamoko to en marach moloyo (mager moloyo).

**Wich ma ne oyudo hinyruok**ne en tho mar Nero, ruoth mar abich. Ne en le ma ne otimo marach e kinde ma ne otimo ne kanisa masira (ne onego jaote Paulo). Ka ne otho, kumne ne ochungo (le ne ok nitie) to ne oneno wach moro ma ne owach e piny Rumi ni ne obiro chiwo ngima. Ka Domisia ne okawo loch, thoth ji ne wacho ni ne en Nero ma ne ochier. E ranyisi ma ne oneno, leno nochier nikech ne otimo marach ne kanisa.

**Joma odak e piny** .gin joma ok oyie nikech jolup Yesu odak e polo (v6). Wawinjo tiend kanisa en hema mar Nyasaye, tiende en ni Nyasaye odak e kind ogandane. Neno Jo-Efeso 2:6; Jo-Kolosai 3:1 gi Jo-Filipi 3:20. Par ni e bugni joma dak e polo gin joma oyie to joma dak e piny gin joma ok oyie.

**Nyarombo mar pinyen** gima wuok e piny kar wuok e polo. Ochakore en mar dhano kendo ok oyie. Neno mare chalo gi nyarombo (ma luwo Yesu) ma nyiso ni en ja dini. Duol mare machalo gi ng'at ma ng'ado bura kar nyarombo nyiso ni en din mar miriambo (lamo ruoth). Ne olandore e pinyruothno kendo ka Jokristo nodagi rwakruok ne ruoth, ne imiyogi kum.

**Okang' ma ni e wiye.** Jotich Nyasaye 144,000 ne oketi ranyisi e wigi e sula mar 7 mondo oritgi kuom mirima mar Nyasaye. Joma ne lamo lego bende ne oketi ranyisi mondo oritgi mondo kik leno otimnegi masira. Ne otimo marach ne joma ne ok oketi ranyisi. E historia, piny Rumi noloso riwruoge mag jotich (kaka riwruoge mag jotich) mondo ochung' ne ngima mar oganda kendo joma ne ok oyie lamo ruoth ne olalo ratirogi mar bedo jopiny kod ratirogi mar timo ohala.

**Namba666** nyiso ni leno en ng'a. Ji mang'eny osetemo yore mag namba mag keto nengo ne lero moro ka moro mar alfabet (kaka namba mag Jo-Rumi) kendo medo nengo duto mag nying moro mondo giyud namba 666. dhano. Mana kaka abiriyo ochung' ne bedo malong'o (ng'at Nyasaye), abiriyo bende en gima tin moloyo bedo malong'o (dhano). Six adek nyiso ni en mana ng'at ma ng'iyio. Oda en niya: Jachien ma biro miyo kanisa luoro ok onego oluor. En mana ng'at ma ng'won.

Sura mar 12 tieko ka Satan owang' kendo owinjo marach nikech ne ok onyal ketho Yesu. Koro odwaro ketho kanisa kendo mondo otim kamano ne odwaro gimoro ma nyalo kethogi. Ne oyiero Rumi - mager, ma nigi nyadhi kendo ma richo. Sitani nomiyo piny Rumi teko mar locho e pinje mamoko kendo miyo jodak mag piny olam piny Rumi. Kaka kamano, ne ochako sand kanisa maduong' gi Ruoth ma Rumi Domitian. Ne dhi bedo ni oloye chuth, erokamano ne Nyasaye.

**FUONYO 14 kod 15**

**Duol Ang'wen Olando Duoko mar Lweny**

**Weche Manyien-** tiende en ranyisi manyien mar ber mar Nyasaye (Isaya 42:9ff). Gin mana jogo ma osewar e Yesu ema nyalo wer wendegi. Gin mana gin ema yudo ber duto mag Nyasaye.

**Duol Ang'wen-** gin wi weche ang'wen ma lando gima biro timore bang' lweny ma ne nitie e kind Rumi kod kanisa. Gin 1) Chik makare mar Nyasaye locho! 2) Babilon nopodho! 3) Joma lamo ruoth maduong' ng'adnegi bura! 4) Jokristo ma tho e lweny gin gi gueth!

**Chiwo mar ngano-** en warruok mar joma oyie (Neno Matayo 3:12, 20 kod Amos 9:9, 10).

**Keyo Mzabibuen** bura mar joma ok luor Nyasaye e lwenyini.

Jogo ma ne dhi bedo jotugo osefwenyore e lwenyini. E bath achiel nitie nyarombo (mamuol kendo mayom) kendo nitie chwo ma nyiri 144,000 ma wer wende mag pak ka gitiyo gi thum. E bath ng'at machielo nitie jachien (mager, ma nigi teko kendo mager) kendo nitie jachien ma wuok e nam, jaote ma miriambo (jachiel ma wuok e piny), kod ruodhi apar gi jolwenygi kod oganda maduong', duto ne oketo ranyisi mar jachienno. Saa mar lweny osechopo. To ng'ano ma biro locho? Gima ne otimore ne ok obedo gi kiawa nyaka chieng'! Gima biro timore oselandre chon, kata kapok lweny (e neno ni) ochako. Wasigu mar kanisa biro chulo nengo maduong' kuom ketho mage kata kamano kata Jokristo ma tho e lweny yudo gueth!

**Bakul mag mirima** -Sa Ochopo Mar Tieko Bura mag Nyasaye e wi Rumi.

**Nam mar kiyoe** nyim kom mar loch kaka ondik e Fweny 4:6 nyiso maler (pogoruok) mar Nyasaye. E singruok machon, jodolo ne nyaka okalo e nam mar mula kapok gidonjo e kar lamo. Nam ma oriwre gi mach nyiso joloch ma ne ni machiegni gi kom mar loch ka ilosogi kokalo kuom masira. Ne Jo-Filipi 3:10 nyaka giko.

**Kabedo maler ne opong' gi muya.** Neno Wuok 40:34 nyaka giko; 1 Ruoth 8:10, 11 kod 2 Koronike 5:13, 14. Mos nyiso ni Nyasaye nitie e tich mar Jang'ad bura kendo ng'ato ka ng'ato onego ogeng' gik moko duto, obed mos kendo ochung' mana ka oneno. Okang' ochopo mar pong'o mirima mar Nyasaye kuom joma ok luor Nyasayegi.

## FUONYO 16

### Bakul abiriyo mag mirima

Bakul abiryogin gik machalre gi thum abiryoy mak mana ni sani bura en mar chuth kendo ok en mar ng'ato achiel. Gima omiyo sani ok en mar lwongo ji mondo olok chunygi, to en mar ketho chuth.

#### BAKUL

1. Gik ma ok beyo kendo ma ok ber kelo ne dhano ma richo pek.
2. Nam bedo remo, ma nego .ngima duto mag nam.
3. Pi maler lokore remo.
4. Chieng' wang'o dhano gi mach.
5. Dhano ng'ado bura nikech mudho ma ok ng'iyore.
6. Ruoth ma wuok yo wuok chieng' biro lweny ka giwuok e bath aora maduong' mar Yufrate.
7. Dwol kod mor polo kod mil polo; yiengni piny maduong', kod koth pe madongo ma ne ng'ado piny kowuok e polo.

## BUNG'

1. Kong' kod mach, oriwre gi remo, wang'o yien
2. Got maduong' ma wang'o loko nam obed remo, kendo ketho rech kod meli.
3. Suna maduong' ma wang'o ketho pi ma ji madho.
4. Chieng', dwe kod sulwe otho
5. Mos kod winyo ma wuok e bur ma onge giko, ketho dhano.
6. Jolweny madongo ne odonjo e pinyno ka giwuok e bath nam mar Eufrates. Aora

Dhok ma chal gi ma kamano mar ranyisi mag bura mag Nyasaye yudore e Zefania 1:2-4; Yeremia 5:23 nyaka Isaya 13:10-13, 17-22.

- **Ruoth ma yo wuok chieng'** gin jogo ma osewar.
- **Roho adek ma ok lerwuondo** pinje mondo gidhi e lweny ma onge geno (1 Ruoth 22:19-23).

Nyasaye noyiko Rumi kod jogo ma ne ochung'ne. Inyalo paro ni ka onge pi e nam chumbi, ka onge pi e aora kata e pong'o pong'o, ka onge gode kata chula, ringre dhano opong' gi ng'ol, dend dhano owang' gi chieng', yiengni piny kod koth pe ma pekne romo kilo 100 ma ng'ado e wigi, ne gidhi "ywak uncle", weyo. To gin mana gik ma ketho nying Nyasaye! Onge geno ma gin-go. Moko kuom gik ma ni e bakulgo iloso bang'e. Gik ma ne otimore kuom lwar mar taonno biro bedo e sula mar 17 kod mar 18. Lweny mar Armagedon ni e sula mar 19. Loch mar jachienco ni e sula mar 20.

## **FUONYO 17 kod 18**

### **Babilon Kod Lech Maduong' Ong'ere**

Wasigu E Lweny Ni En Rumi - Jaloch Ne Jokristo

**Jachien maduong'** ni Rumi ne nenore kaka piny ma nigi teko mar weche ohala. Ne ane ranyisi ma nyiso ni en ng'a:

1. Obet ewi got abiriyo 17:9.
2. Otelo ne piny e kinde Johana 17:18.
3. Otimo ne Jokristo masira marach ahinya. 17:6 kod 18:20, 24.
4. En e piny ma ne nigi teko maduong'ie moloyo e weche mag ohala e kinde Johana. 18:3 nyaka 11 nyaka 15-19.
5. Ochung'ne kendo ochung'ne gi teko mar lweny (ruoth) mag piny Rumi. 17:3, 7.
6. Okethore gi teko mare owuon mar lweny. 17:16, 17.

**Nyaroni** ruodhi mag Rumi ma ne otimo ne kanisa masira:

1. Agost (27 kapok Kristo obiro-14 Kristo Kristo)
2. Tiberio (higa 14 bang' Kristo – higa mar 37 bang' Kristo)
3. Kaligula (higa 37 bang' Kristo – higa mar 41 bang' Kristo)
4. Klaudio (higa 41 bang' Kristo nyaka higa mar 54 bang' Kristo)
5. Nero (higni 54-68 ma ne otimo ne kanisa masira)
6. Vespasian (69-79 - ruoth ma ne Johana yudo neno).
7. Tito (79-81 - ma ne odong' mana, notelo, kuom higni ariyo)
8. Domisia (81-96 - ma ne ochako kum marach kendo ma ne en jalo mogik kuom Kaiser).

**Nyarombo "ne"**gi Nero kendo "ok en" gi Vespasian e puonj ni leno "ne en" ka Rumi ne otimo ne kanisa masira kendo "ok en" ka Rumi ne ok otim ne kanisa masira. Ka Domitian, leno ne oneno kendo kowuok e bur maduong' mondo ochaki ng'anjo kendo.

**Ka Johana nondiko ni**, ruodhi abich ne osetho (Ogost nyaka Nero), achiel ne en (Vespasian), achiel ne dhi biro (Tito) kendo bedo kuno kuom thuolo matin (higni ariyo). Nyarombono (ng'at ma ne kethogi) ne en Domitian, ruoth mar aboro ma ne en mar jood Kaiser to ne oketnegi loch.

**Tung' aparnyalo** bedo ni gin ruodhi mag pinje ma ne ochung' negi ma ne otimo winjuok gi piny Rumi. To wach achiel ma ng'ato nyalo ng'eyo e wi weche machon en ni bang' Domitian ne nitie ruodhi apar ma ne bende ne ketho kanisa. Gik moko duto ne oket mondo giloch.

Ruoth apar ma ne otelo bang' Domitian bende ne otimo ne kanisa masira:

- 1) Trajan (98-117)
- 2) Pi (117-138)
- 3) Antonino (138-161)
- 4) Mariko (161-180)
- 5) Ng'ado bura (193-211)
- 6) Maksiminas (235-238)
- 7) Jogo (249-251)
- 8) Jalno (253-260)
- 9) Diokletian (284-305)
- 10) Ute nyiso gik moko (305-311)

Ne ong'ere ni Jachienno ne en Rumi, ma ne en piny ma ne nigi teko mar ohala. Ne en dhako mager kendo lwar mare ne otimore nikech teko mar jolweny mag Jo-Rumi. Wasigu maduong' mar Jokristo ma yudore e bug Fwenyo ne en piny Rumi, ma ne en piny ma ne nigi teko mar sirkal kod mar ohala. Oda ne en ni Rumi ne dhi lwar.

### **Babilon Opodho - Rumi Oloyo**

**Jo ohala mag piny-** Gima ne ochung'ne pinyruodh Rumi ma iwuoyoe kae en teko mar ohala. Waseneno ni pinyruodh Rumi ne nigi yore adek: Teko mar oganda kod mar lweny (le ma ne owuok e nam), dini mar miriambo mar lamo ruoth (jaote mar miriambo kata le ma ne ni e piny) kod teko mar ohala (Babilon ma jachien ma ne omer). Miyo no ne odak e ngima mar ng'iyo (v7) kendo ne omiyo jo ohala bedo jomanigi mwandu (v3). Jo ohala mag piny (jogo ma ne lamo ruoth) ne ywak ka ne olwar nikech ne giweyo ng'at ma ne gilosogo ohala (v11-14, 19).

**Tich mar mahundu-** Ka ng'ato onyiewre owuon, e yore mag tim makare, e ringruok kata e yore mag tim makare mana mondo oyud mwandu kata rito mwandu, iluongo ni tim mar ng'anjo.

Boma ma nigi teko kendo ma ji dwaro ahinya, Nyasaye ng'adone bura nikech ketho ma ne otimo ne kanisa. Odong' kaka siem ne ji duto ma paro ni gin gi nyalo mar ritogi giwegi. Okidwar timo ne nyithind Nyasaye gik maricho!

Nyasaye nene oketho bura kuom taon ma ne ji ohero ahinya kendo ma ne nigi teko nikech ketho ma ne otimo ne Jokristo. Odong' kaka siem ne ji duto ma paro ni gin gi nyalo mar ritogi giwegi. Ok unyal timo ne nyithind Nyasaye marach.

### **FUONYO 19**

## Chiemo mar Keny mar Nyarombo kod Loch mar Wasiki

Kanisa Biro Yud Mueth kendo Joma Kethogi Biro Ketho

**Oboke ma malo nyaka chieng'**- dhok maromre itiyogo ne piny Edom (Isaya 34:10) kod Sodom (Juda 7). Onyiso ni wabiro locho chuth e lwet Nyasaye.

**Pinyruodh Ruoth Nyasaye marwa-** Nyasaye osebedo ka locho e wi piny mangima kinde duto. Ok osebedo gi kinde moro amora ma ne ok en gi teko chuth mar ng'ado bura kuom gimoro. Ka wawacho ni Nyasaye sani locho, mano nyiso ni notimo gimoro mondo onyis loch mare. Seche moko, Nyasaye weyo wasike otim gimoro. Kata kamano, ka; Ochung' mondo oket giko kuom timbegi, wawacho ni Ne otelo kata ne otelo.

**Nyasi mar kenya mar Nyarombo-** Yesu en nyarombo kendo kanisa en dhako kata chiege (Jo-Efeso 5:22-33). Tiende ma kae en mor maler, luor kod mor ne kanisa.

**Orwakore kaka nyako-** Ne orwakore gi timbene makare.

**Faras marachar-** e fwenyruokni, en mana Yesu kende ema oting'o faras marachar.

**Nyinge-** tiende en kido mare, timbene mabeyo kod ng'eyo mare. En mana En kende ema nigi nying' ma onge ng'at ma ong'eyo nikech onge ng'at machielo ma romre kode. Nyinge en Japuonj Maber, Nyasaye Maduong', Wuoro ma Nyaka Chieng', Ruoth mar Kwe, Adier, Wach, Ruoth mar ruodhi kendo Ruoth mar ruodhi (Isaya 9:6).

**Remo ewi lewni mare--** Be en rembe? Be en remo mar jogo ma ne otho nikech yie? Kata remo mar wasiki?

**Ligangla mabith-** Neno v21. En gi ligangla ma ne onegogo wasiki. Jolupne ne ok oked gi gik lwenygi giwegi. Ligangla mar Yesu loyo wasiki duto (Jo-Hibrania 4:12 kod Jo-Efeso 6:17).

**Chiemb midhiambo mar Nyasaye-** en mana mar jogo ma ng'iyo! Menu en ring'o mar wasiki mosetho! Ne omiye rwako kata kapok lweny ochako nikech ne ok oket penjo kuom duoko ma ne dhi wuok.

**Nam mar mach-** Ka ng'ato odonjo e nam mar mach (le, jaote mar miriambo, jachien kod joketho) en giko mar timne. Ne giwuok e tugo! Ne pok obolo ng'atno e nam mar mach nikech obiro timo gik moko kendo e fwenyruokni. Joma otho (jogo ma ne otho e Kristo kod jogo ma ne otho e tij le) duto biro chier to piny Rumi ok bi chier kendo gi wiye marach!

Kuong'ruok mar piny Rumi ne en gima ne omiyo ji duto ma ne oyudo masira e bwo lwete ma ne nigi teko kendo mager ne mor. Gima ne gimorgo ne chalo gi nyasi mar kenya ma nyako ma ne ohero rwakoe. Nyakonchiel, joma ne ketho kanisa ne yudo mana loch marach kendo yudo wich kuot chuth. Kar rwakogi e nyasi mar kenya kaka ne itimo ne jomaler, wasiki mag kanisa ma ne oloch ne dhi chamo gi winy ma ne iluongogi e nyasi margi mar ring'o motho. Rumi (manyiso ni, pinyruodh Rumi ma ne otimo ne Kristo kod kanisa masira) oloch mondo kik ochung' kendo. Mirima mar Nyasaye ochopo e wiye.

## FUONYO 20

### Higni Alama kod Bura Maduong' mar Kombe Ma Rachar

Satan Oloyo Chuth E Tiyo gi Rumi e Kedo gi Kanisa

**Malaika mowuok e polo-** Johana ni e piny e kidieny mar neno.

**Bedo gi chapa mar bur maduong’-** Satan, ma iluongo ni sulwe ma ne olwar kowuok e polo, e sula mar 9 ne niggi chapa ma kamano, to sani malaika moro ma wuok e polo niggi chapa ma nyiso ni Satan oseloch.”

**Dragon ne otwe kuom higni 1000-** Jachien oseloch chuth kendo otweye chuth kendo otweye chuth kuom tich mare kokalo kuom Rumi e lweny gi kanisa, (neno ng’injo, bur kod ng’injo ma olor). Mano e giko mar historia mar Pinyruodh Rumi to ok ne Satan. Ne dhi gonye mondo otem kendo tiyo kod pinje mamoko.

**Kuom higni 1000-** Higni 1000 ok wuo kuom kinde to en chal mar gik moko. Ka otigodo ne Satan, en loch chuth. Ka otigodo ne jomaler en loch chuth. Namba 1000 nyiso ni gin gik moko duto. Zaburi 50:10 wacho ni Nyasaye en wuon dhiang’ ma ni e gode gana gi gana. Chik 7:9 wacho ni Nyasaye rito sing’onene kuom anyuola gana gi gana. Zaburi 105:8 kod 1 Koronike 16:15 wacho ni Nyasaye nooro wachne kuom anyuola gana gi gana. Paro en mar gik moko duto kendo ok en mar kinde moketi. Ne ane paro moko mamoko ma mulo higni 1000:

1. Higni 1000 en kinde duto mar Jokristo (chakre kindeno nyaka giko mar piny). Chandruok ma nitie e paroni en ni dwaro ni ng’ato otim kinde matin mar ng’eyo weche ma ne otimore e piny bang’ giko mar kinde.
2. Higni 1000 gin kinde duto nyaka chop kinde matin kapok biro mar ariyo mar Kristo. Chandruok ma nitie e paroni en ni, ne dhi keto giko mar kinde mar loch mar jodolo mag Jokristo obed matin molojo kinde duto mar Jokristo.
3. Higni 1000 bang’ ketho mar piny Rumi ka Jokristo ne omedore ahinya. Chandruok ma nitie e paroni en ni, ne dhi dwaro ni jogo ma ne otho nikech yie mag yie ochier higni madirom gana gi gana mosekalo.

**Satan e bur maduong’ ma oum-** Satan ok ochung’ motegno e tije, ochung’ne!

**Sitani noweyo kuom thuolo matin mondo owuond oganda .-** Mae oken kinde to en wach ma Nyasaye wacho ne Jokristo niya: "Ne aritou e kinde mokalo kendo abiro timo kamano e kinde mabiro, kamoro amora, e kinde moro amora, kuom wasiki moro amora. Mae en geno mar Nyasaye kuom kinde mabiro, mana kaka e Ezekiel 38 kod 39."

**Joma obet e kombe mag loch.**Joma obet e kombe mag loch ema locho. Gin jogo ma ne omi teko mar ng’ado bura. Gin ng’a gini? Gin joloch,jomaler ma niggi yie, ma ngima kata ma osetho. Yesu ne osesingo ni jogo ma ne oloyo biro bedo kode e loch kuom pinje (Fweny 2:26f; 3:21; 11:15-18; 18:20). Mano chal gi ma yudore e Daniel 7: 21, 22 .

**Ne ogol wichgi nikech Yesu-** Gin jogo ma ne otho nikech yie e lweny. Gichier (gidak) kendo gilocho kanyakla gi Kristo. Par ane kama lweny ne dhi timore bang’ lweny ma yudore e Fweny 19 ka piny opong’ gi ringre jogo ma ne onego. Joma onego ma gin Jokristo ma ne otho nikech yiegi, chier kendo gichokore gi jomaler ma ngima e kombe mag loch mondo gitel kanyakla gi Nyasaye. Joma ne onego ne ok otho nikech mapiyo ne gichier mondo kik githo kendo. Mano e “chier mokwongo.” Ne ni jogi gin mana jogo ma ne otho nikech yie e lweny mar Fweny to ok gin Jokristo ma ne osetho e kinde duto ma ne osetho. Mae oken chier mar adier ma biro timore sama Yesu biro duogo. Kae en mana yo mar ranyisi mar wacho ni jomaler ma niggi yie gin joloch kendo gin gi arita.

**Joma otho mamoko-** gin jogo mane otho e neno ka gitiyo ne le kendo gidong' ka githo kuom higni 1000 (e yo mar ranyisi) mana mondo gichier kendo gikethore kendo. Ne gin jogo ma ne otho. Gin jogo ma osetho kendo gibiro dak kendo mana mondo gibed jogo ma osetho. Ndiko mar 5 ondiki e braket. Mondo iyud puonj, som v4 bang'e v5b: ("Jokristo ma ne otho nikech yie ne odak kendo otelo gi Kristo kuom higni gana gi gana. Mano e chier mokwongo.") Ni wasiki mag Yesu pod otho kuom higni gana gi gana nyiso mana ni ne giloch chuth e lweny ma ne gidhigo gi Kristo kod kanisa. Ok owuo kuom kinde ma adier.

**Chier mokwongo** .- ma en chier mar jogo ma ne otho nikech Yesu. Ne iluongo ni "mokwongo" nikech Johana biro neno chier mar ariyo. Jotich Nyasaye kod jotich mag le notho e tho mokwongo to mana joma beyo ema ni e chier mokwongo. Chier mokwongo en mar ngima kod loch to chier mar ariyo en mar tho mar ariyo. Oda en ni joma otho e Kristo biro yudo loch mana kaka jotich Nyasaye ma ngima bende yudo loch.

**Jodolo mag Nyasaye...**locho kuom higni 1000 - ma ok wuo kuom kinde ma Yesu biro locho to wuo kuom kinde ma jomaler ne dhi locho. Gima duong' kae ok en kinde to en loch chuth kod gueth. Gima ne gin-go kapok githo (piny mar jodolo), ne gidhi nyime bang' ka gisetho. E ngima kod e tho jotich mag Nyasaye gin joloch.

**Satan ogonyo kendo wuondo pinje (kendo)-** Satan biro dhi nyime tiyo e piny mondo oketh yie mar jotich Nyasaye.

**Gog kod Magog-** Gin ng'ato ang'ata to ok gin ng'ato ang'ata kaka ne otigodo e Ezekiel 38, 39. Oda en kama e kuonde ariyogo duto: Nyasaye wacho ne ogandane niya: "Asebedo ka aritou kendo asemyo uloch e masira ma kawuono kendo abiro timo kamano kendo kinde moro amora ma udwaro." Gima duong' en kuom duong' mar wasiki manyienni mabiro e kinde mabiro (kata obedo ni en ang'o) kod kaka Nyasaye biro loyogi bende mayot. Jokristo, kik ubed gi parruok kuom dwaro kod nyalo mar Nyasaye mar ritou kuom wasiki moro amora kod wasiki duto, sani kata e kinde mabiro! Gima ng'ato nyalo ng'eyo kuom puonj ma ne ochung'ne kapok higni mia achiel ochopo: Tem duto mag loso jolwenj maduong' mar joma kwedo Nyasaye e piny ma Satan ok time gimoro kendo ma mana jotich mag Nyasaye ema odak e iye, biro kethore (ahinya ahinya ka iyie ni ok nyalre ni ng'ato owere gi yie).

**Jachien nobolo e nam mar mach-** Mach nyiso loch chuth. Onge ng'at ma duogo bang' ka osebolo e nam mar mach. Mae oken kum ma nyaka chieng', to en loch mar oganda Nyasaye kod loch mar wasiki mag Nyasaye.

**Kombe maduong' marachar-** ok en odiechieng' bura mar adier ma dhano duto nyaka chiwre e nyim odiechieng' moro. Mae en mana kaka Daniel 7:9-12 kama Rumi (loch mar ang'wen) ong'adne bura.

**Chier mar ariyo-** jogo ma lamo leno ochier. Jotich Nyasaye ok gin nikech ne gichier higni 1000 mokalo (e neno).

E neno ni jachien otwe kuom higni 1000 mondo onyis kaka ne oloye chuth e lweny ma ne okedo gi kanisa ka otiyo gi piny Rumi. Ogony kuom thuolo matin nikech bang' Rumi ne dhi bedo gi temo mamoko kendo ne gidhi yudo gik maromre. Loch inyiso kuom neno mar jomaler (joma ngima kod joma osechier) ma locho kendo ng'ado bura e loch malong'o [ma opong'o]. Sura ni wacho ni loch chuth mar kanisa kod loch chuth mar Satan kod kanisa ma ne ketho pinyruodh Rumi.

Sura ni wacho ni:

loch chuth mar kanisa

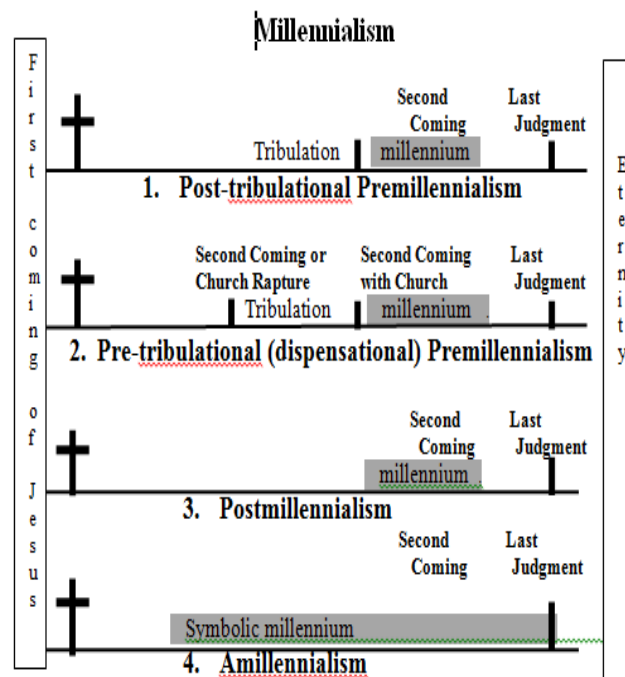
- E kum ma ne otimnegi gi Rumi, Jokristo moko notho.
- Gibedo e kombe mag loch kendo ging'ado bura kuom higni 1000 .
- Jogo ma ne otho nikech yie mare chier mondo otel gi Kristo kuom higni 1000 .

**loch chuth ne Satan**

- Satan oloye e temo mare mar ketho kanisa ka otiyo gi pinyruodh Rumi .
- Roma dhi piny kendo olalo .
- Tem ma Satan biro timo e kinde mabiro kokalo kuom pinje mamoko bende biro kethore .
- Satan osekethe .

**kanisa ma ne ketho Pinyruodh Rumi.**

- E lweny ma ne oneno e kind joma beyo kod joma richo, ji duto ma ne tiyo ne leno ne onego .
- Gigi pod otho kuom higni 1000
- Bang' higni 1000, jotich ma osetho mag leno chier, mana mondo ong'adnegi bura kendo okethgi e nam mar mach.



Wiki/Post-Millennialism

Wach mar "higni gana gi gana" ok yudre e loko mar dho Ingresa. Owuok e dho Latin ma tiende en higni gana gi gana. Tiende mopogore opogore gin:

**Joma rito higni mia achi**Ng'e ni pinyruodh Kristo pok ochung' motegno kendo ni biro mare mar ariyo e piny ma adier kendo ma en mar ringruok biro bedo kapok ochung'ne, bang'e obiro locho kuom higni gana gi gana kapok giko mar historia orumo.

**Jogo ma luwo kindeyie** ni Israel opogore gi Kanisa, kendo ni Nyasaye biro keto pinyruoth mar higni mia achiel e Israel kama Kristo, bang' duoko mare, biro locho e piny kowuok e Yerusalem kuom higni gana gi gana.

**Joma luwo bang' higni mia achielyie** ni pinyruoth mar Kristo ne oketi kaka luwo birone mokwongo, ni higni mia achiel biro bedo kinde mar mula mar pinyruoth ma biro bedo nyaka machiegni gi giko mar historia kendo bang'e Kristo biro biro mar ariyo e giko mar historia.

**Joma rito higni mia achielok** oyie gi kata achiel kuom wehegi, to nikech gik mopogore opogore. Moko kuomgi oyie ni onge gimoro amora ma nyiso kinde ma higni gana gi gana nyiso, to en mana loch ma Kristo kod jomaler mage oseyudo kuom Satan kod jotichne duto.

Gik mamoko mopogore opogore mag oganda kod siasa, ma gin mag dini kod mag piny, bende osebedo ka itudo kod ranyisi mag higni mia achiel.

Jal mokwongo mane odagi maler yie mar higni mia achiel mane oriwre gi din Jokristo ne en Marcion (85-160 AD). Marcion ne ok oyie tiyo kod Singruok Machon kod buge mang'eny mag Singruok Manyien ma ne ok ondik gi jaote Paulo. En e japuonj maduong' mokwongo ma ne oketho ahinya yie mar kanisa mokwongo kuom weyo puonj mar duoko mar Kristo ma chiegni kendo ma en owuon. Marcion ne ok oyie ni ng'ato biro bedo dhano gadier, kendo nikech mano, ne onge kama nyalo bedoe e chenro mare mar Biro mar Ariyo adier. Ne ogeno ni thoth dhano ne dhi lal. Ne okwedo ni Singruok Machon kod Chike ma ne ni e iye ne gin adier. Jomamoko mane oyie gi higni mia achiel kapok Nicea odak ne gin Irenaeus, Justin, Theofilo, Tertullian, kod Hippolytus mawuok Rumi. Wiki/Premilennialism

## **FUONYO 21**

### **Yerusalem Manyien Owuok e Polo**

Kanisa ma nigi yie Oyudo Loch

**Polo manyien kod piny manyien** -Kido mar Jokristo sani en "manyien." E 20:11 ne waneno polo kod piny ka ringo oko mar nyim Nyasaye. Mae e yo ma apokalipsis nyisogo kaka Nyasaye biro ketho piny mar joma ok kare. Neno Isaya 13:6-22; 2 Petro 2:5; 3:6; Isaya 34:1-17; Nahum 1:1-5 kod Sefania 1:2f. Dhok ma Nyasaye ng'adogo bura kuom oganda en ketho piny mar ogandano. Dhok mar gwedho kuom oganda moro e kindeno en gima opogore. Oloso gik moko duto manyien. Omiyogi polo manyien kod piny manyien ma ogandane biro dak e iye. Polo manyien kod piny manyien en chal manyien, alwora kata chal manyien mar gik moko. Som Isaya 65:1ff kendo ine ni polo manyien kod piny manyien ne Yerusalem ne mor kod mor.

**Nam ok nitie kendo**- piny duto mar Jo-Rumi (ma leno nowuokie) oserumo.

**Boma maler, Yerusalem Manyien** .- Kanisa, ma en dhako mar Nyarombo.

**Obiro piny kowuok e polo**-Chakruok mar kanisa en mar polo kendo mar Nyasaye. Le ma ne owuok e piny ne jiwo ni ne gin mag dhano. Neno Fweny 13 kod Daniel 7.

**Nyako mabiro kendo noloso**- Ok en ng'at ma nigi chilo, ma opong' gi remo kendo ma ogoye to en ng'at maler, ma ongee ketho kendo ma mor.

**Luok pi wang' ka pi wang'**- Masira machon (kod mabiro mapiyo) mag kanisa osekalo. Pim gi Isaya. 14:3; 30:19; 35:9 kod 25:8.

**Tho ok bibedo kendo**- Rumi ok bi keto jogo ma ne otho nikech yie.

**Nyako mar Kristo**- Mae en ranyisi mar kanisa, ma sani, ma nigi yie kendo ma nigi loch. Mae oken polo to en kanisa ma osewuok e polo (origin mar Nyasaye). Orieny gi duong' mar polo.

**Kor ot**- Orito, ochung' motegno kendo ochung' motegno.

**Fundasion apar gi ariyo**- Kanisa ne ogero e wi fundament mar joote apar gi ariyo. Jo-Efeso 2:20 (kanisa oger kuom gima ne gipuonjo).

**Pim boma**- mondo oket ler kuom maler mare kod duong' mare (neni Ezekiel 42:20). Mae en kiub (ma nigi square ang'wen) mana kaka hekalu mar Jo-Yahudi ne en kiub. Mae e taon ma Nyasaye odakie, to ok Babilon ma richo odak e iye. Ne owachne Ezekiel mondo opim hekalu (43:10-12) " mondo ot mar Israel oyud wich kuot kuom richogi mondo ong'e kit ot ... mondo girit kit otno kod chike duto." Pimono wuoyo kuom bedo maler. Kaka duong' mare wacho ni "duong' kod arita" bende, maili 1500 ma bor, ma lach kendo ma lach.

**Ohinga mar jaspera...** - kanisa en gima nigi nengo.

**Onge hekalu**- kanisa en hekalu mar Nyasaye.

**Onge dware mar chieng'**- ler mar roho.

**Pinje wuotho e lero mare**- Ka en kinde ma nyaka chieng', to pinje wuok kanye? Jogo duto ma ne pok ores e fwenyruokni nodhi e nam mar mach. Kanisa e ma kelo ler, e miriambo mare en geno mar pinje, kanisa ma ne okethore kendo ogoye piny sani obet ewi got.

**Rangach ok loki nyaka chieng'**- Mae en arita, onge otieno ma ne nyaka olor dhoudi mondo kik jolweny odonj.

**Onge gima ok ler**- Joma oyienegi donjo e kanisa kende gin jomaler (ma oseler gi remb Yesu).

Mae en picha mar kanisa ma oselocho e historia, to ok e kinde ma nyaka chieng' (kata kamano adier ma ni kae biro dhi nyime nyaka chieng' ma nyaka chieng', mana ni biro bedo maler molooyo). Ok en kanisa ma ni e polo. Odhi nyime rieny e kind pinje kendo okelo ler ne joma wuotho e mudho. Kanisa ma nigi yie en kanisa ma nigi loch, ma nigi duong', ma nigi arita, ma nigi mor, maler kendo ma lando wach maber. Mano nyiso kanisa ma nigi yie e kinde moro amora.

## FUONYO 22

### Chik kod Lwongo

**Aora mar pi mar ngima**- E Johana 4, Yesu notiyo kod nambani kuom gueth duto, ma ng'iel ne nyithind Nyasaye. E Johana 7:37-39, Yesu tiyo kod ranyisi mar nyiso Roho Maler. En gima nenore maler e ndiko ni Jokristo osebedo ka madho pi mar ngima. Ok onego warit nyaka chieng' mondo wamed. Neno e Ezekiel 47:1-12 ni mae en picha mar gueth ma Nyasaye noketo ne joma kare, ma wuok kuom Nyasaye kokalo kuom joma kare nyaka kuonde ma onge yien kendo ma tho mag piny.

**Kombe mar Nyasaye kod Nyarombo** .- Mano e kama ng'uono kod teko mar Nyasaye riwre. Ka dine en kinde ma nyaka chieng', dine obedo bang' ka Nyarombo osechiwo kom mar loch kendo ne Nyasaye (1 Jokorintho 15:24 ff).

**Oboke mag yien**– Gima kanisa chiwo ne pinje mamoko ma kelo thieth mar roho iluongo ni lendo mar wach maber. Kanisa ma nigi yie, ma nigi loch, ma nigi duong', ma nigi gueth, lando wach maber. Omiyo, mondo wabed kanisa ma kamano sani! Neno wang'e - machiegni mar winjruok e kind Nyasaye kod kanisa mare .

**Loch nyaka chieng'**- Fweny 5:10 wacho ni pinyruoth mar jodolo ni biro locho e piny. Bedo mangima kata tho, jomaler biro locho.

**Okidwar keto osimbo kuom weche mag wach ma ne okor** .- Daniel ne owachne mondo oket ranyisi ne neno mare nikech kinde mar chopo ne ni mabor (higni madirom 400 - Daniel 8:26). Neno ne ok onego oket ranyisi nikech kinde mar chopo ne chiegni.

**We joma ok kare otim gik ma ok kare** .- Mae oken jiwo chwo mondo otim gik maricho to nyiso ni ji timo gik moko kaluwore gi kidogi.

**Owinjore nyaka e yien mar ngima**- Yath mar ngima ni e boma kendo mana joyie kende e ma odak kuno. Hakno en thuolo makende ma imiyo joma gin mag Yesu to hakno inyalo kawo kuom Jakristo moro amora. Mae oken wuo kuom ngima mosiko kendo puonj mar "ng'ato osewar dichiel kinde duto owar" ok en mar Muma. E Fweny 2:10 singo ni jogo ma bedo motegno nyaka e tho biro yudo osimbo mar ngima. Ne jaloch Yesu nosingo ni, "Ok abi rucho nyinge e bug ngima" (Fweny 3:5). Onyiso ni jogo ma ng'ado bura biro ng'ado nyinggi e Buk mar Ngima.

**Masira omedore**- Ere kaka jogo ma oseloko bugni chakre chieng' ma ne ondikgo nyalo bedo e bwo masiche ma ondik e bugni? Nitie yore adek kende ma nyalo timore:

- 1) Joma otho duto ma timo gik moko gi ng'ato biro chier mondo gibed mangima e kinde masira ma Masira biro chopoe.
- 2) Joma otho duto ma timo gik moko gi ng'ato biro yudo masira maromrego sama gin e kinde ma nyaka chieng' (mae dwaro lweny mar nyuklia e piny, chier mar jolweny mag China Makwar, winyo ma ng'iyore, nam kod aora ma lokore remo, chier mar Gog kod Magog, kod mamoko).
- 3) Joma timo gik moko e yo ma ok owinjore ok bi yudo masira ma ondik e bugni. (Ma dwaro ni masichego obed ranyisi mar bura ma Nyasaye biro ng'ado ne joma richo kata ka ok kamano, luoro mare ne en luoro ma onge tiende).

### **WECHÉ MOTIMORE MAR BUOK**

"Gima duong' ahinya e bugno en kweyo chuny kod geno mar loch mogik. E yo makende, bugno nowuoyo kuom yamo mager mabiro kendo ma kelo luoro. Ne waneno ni chuny mar piny gi polo en kom mar loch mar polo! Nyasaye kod Nyarombo ema locho - ok e piny Italy. ne oketo osimbo kuom mirima mabiro kuom joma ok luwo Nyasaye, ka ne okethore gi remo kaka ne okethore gi pi ma ne oting'o kendo jolweny mage ne okethore ka mwandugi ne okethore e seche ma ne omiye kum e bwo ng'anjo mar pinyo; ng'ato ka ng'ato, to ne waneno ka ot maler ma iye ochung' motegno kendo bang' tho, ne waneno ka ji mag Nyasaye bedo jo adier e gwenge ma onge teko, to ne waneno ka Jachien onge teko e piny kendo e polo. ng'ato nyalo ng'ado bura kuom ng'at ma ng'ado bura e nam nyaka ng'at ma ng'ado bura marach e piny. lweny

mar Armagedon kendo ne giwinjo ka Thuol ng'ado mzabibu ka ne otweye kendo omiye chumbi kuom higni gana gi gana, ka jomaler, ma ngima kod ma ne otho, ne obet e kom loch gi Ruothgi, "Kinde matin" mar weyo Jachien, ni temo duto ma Jachien timo ne okethore, e kinde moro amora kendo kamoro amora. TO LOCH MAR MAR NYAL!"

(Owuok e bug FONYO ma Jim McGuiggan ondik, Neno e Buge ma Oting'o Muma, Gik ma Oting'o Muma mag Piny mangima, 1976.)

## **Tiende ma ok owinjore mar Fwenyo**

<Zzepa> Ndiko Randolph Dunn

### **Sura mar 1**

#### **Gik ma ne otimore bang' FwenyoJohana Jaote**

Domitian ne en ng'at ma oyie gi ranyisi mag jonabi kendo ne osiko ka oluongore ni nyasaye. E higa mar 86 bang' Kristo, ne ogero hekalu mar Domitian e Efeso. Kaka Johana ne kwedo lamo ruoth, kaachiel gi dhi nyime gi lendo Injili mar Kristo, bang'e ne ochopo e it Domitian kendo nomiyo otimo gimoro. E higa mar 94 AD, Jaote Johana ma jaduong' ne oter e chula mar Patmo.

(weche mag wuotho.com/John-ne-oter-e-patmos)

Bang'e, jaote Johana ne ogony, nyalo bedo ni nikech ne oseti, kendo nodok e piny ma sani iluongo ni Turkey. Ne otho ka en ng'at moti kinde moro bang' higa mar 98 AD.  
(yudopenjo.org/jaote-Johana-tho.html)

Ka wan gi Eusebio kod jomoko, wan gi ting' mar keto ng'ado bura mar Jaote e piny Patmo e kinde loch mar Ruoth Domisia (81-96). Bang' tho mar Domitian, Jaote nodok Efeso e kinde loch mar Trajan, kendo e Efeso notho madirom higa mar 100 bang' Kristo ka en jahigni mang'eny. (Sigana mar Kanisa III.13.1)  
([Jaote-johana-polikarp-kod-patmos.79254/](http://Jaote-johana-polikarp-kod-patmos.79254/))

### **Yesu ma ja Nazaret**

Yesu, kaka oler e Singruok Manyien, ne oneno ahinya ni ne ogoye e yath tarik 3 dwe mar Ang'wen higa mar 33. Nonro masakni, mane ogol e gaset miluongo ni "International Geology Review," ne oketo pachne kuom tije mag yiengni piny e Nam Ataro, manitore mail 13 kowuok Yerusalem. Matayo 27, owacho ni yiengni piny ne otimore e kinde ma ne ogoye e musalaba: "To ka Yesu nogoyo nduru kendo gi dwol maduong', noweyo roho mare. E sechego, ng'injo mar hekalu ne ogwedho ariyo chakre malo nyaka piny. (sayans mar ngima.com/20605-goyo-yesu e musalaba

### **Saulo ma Tarso – Paulo**

"Ka ne gigoye gi kite, Stefano nolemo kama, 'Ruoth Yesu, kawo roho mara.' Bang'e, ne oumo piny kendo nogoyo koko niya, 'Ruoth, kik iket richoni kuomgi.' Ka ne osewacho kamano, ne onindo, (ne otho).

"E odiechieng'no, masira maduong' ne ochakore ne kanisa ma ne ni Yerusalem, kendo ji duto mak mana joote ne okethore e piny Judea kod Samaria duto. Joma luwo Nyasaye nene oyieko Stefano kendo ne giywak ahinya kuome. To Saulo nochako ketho kanisa. (Tich Joote 7:59-8:3)

Ok ong'ere weche ma adier ma ne otimore kuom tho mar Paulo Maler, kata kamano, weche ma ji wacho ni ne ogoye wiye e piny Rumi kendo e yo ma kamano, ne otho kaka ng'at ma ne otho nikech yie

mare. Tho mare nyalo bedo ni ne en achiel kuom nek ma ne onego Jokristo ma ne ruoth mar Rumi Nero ogolo chik bang' mach maduong' ma ne owang' e taonno e higa mar 64 bang' Kristo.

### **Nero (54-68)**

Ka ne onego ruoth Gayo (Kaligula), e higa mar 41 bang' Kristo, Klaudio ne obedo ruoth (41-54). Kaka Jo-Yahudi ne dhi nyime gi timo ng'anjo nikech ng'anjo ma ne omiye gi Kresto, en [Klaudio] nene gologi oko mar Rumi. Omiyo, jandik-zaburi mar Rumi ma Suetonius nondiko kuom gik ma ne otimore e Rumi chiegni higa mar 52 bang' Kristo. Kata "Kristo" nyalo bedo yo ma jotelo ma ne ok ong'eyo wechego ne luongogo nying' Kristo ma Jo-Yahudi ne ng'adoe bura kuome. Gik ma kamago ma ne timore e kind Jo-Yahudi kod Jokristo ne ok ong'ere; ranyisi, e piny Efeso. (Tich Joote 19)

Nyaka bed ni Klaudio ne en ruoth mokwongo ma ne otimo ne Jokristo (ma ne okawe kaka riwruok mar Jo-Yahudi) masira —nimar, nenore ni, ne oketho kuwe. Agripina ma ne oloso chenrono, nonyalo miyo chwore, Klaudio, oyie mondo okaw wuode Nero kaka nyathine kendo nokete, e nyim wuode Klaudio owuon, mokwongo e rang'iny mar loch. Ka ne ok oromo gi paro ma ne en-go, bang'e nene onego Klaudio, kendo Nero ne otelo e piny ka en gi higni 17, kendo ne otelo chakre higa mar 54 nyaka higa mar 68 ka ne bura mar burano ong'adone bura mar tho nikech ketho piny.

Nero, ng'at ma ne nigi wang' ma bulu maler, ng'ute mapek, ich ma ne ochung' oko, kod tiende ma ne oting'o ng'ich, ne en ruoth ma ne ohero kendo mager, ng'at ma ne ohero mor kendo ma ne locho e piny kuom gombo mage kod luoro. Bang'e, ne omiyo min-gi otho gi ligangla nikech ne oketho pinyno kendo ne ogol wi chiege Octavia nikech ne otimo akwede. Bang'e, ne omiyo ji onyis wich mar Octavia ne Poppaea ma ne en jatendgi, ma bang' higni mang'eny ne ogoye gi ligangla nyaka otho ka en gi ich.

E otieno mar tarik 18 dwe mar Julaini higa mar 64 bang' Kristo, mach ne owang' e alwora ma ne itimoe ohala e taon mar Rumi. Ka yamo ma ne ng'ich e kinde ng'ich ne ng'ich, machno ne olando mapiyo e udi ma ne otuo kendo ma ne olosi gi yien ma ne ni e taon mar Imperial. Bang' kinde matin, machno ne ochako ngimane owuon kendo ne owang'o gik moko duto ma ne ni e yo mare kuom odiechienge auchiel kod otieno abiriyo. Ka ne machno owang'o gikone, ne oweyo 70 kuom mia achiel mag taondno e piny ma ne opong' gi muya.

Bang' kinde matin, ne ochako winjo wach ma ne odonjone Ruoth Nero ni ne omiyo chik ni mondo owang' taonno kendo ochung' e wi got Palatine ka goyo thum mare ka mach ne wang'o piny ma ne orumogi.

Gik ma ji wacho ni ok osetimre nyaka chop sani. Kuom adier, Nero nodhi Rumi gi ng'wech kowuok e od ruoth ma ne ni Antium (Anzio) kendo nodhi ng'wech e taonno otieno duto mokwongono ma onge jorit mage ma ne ochung' ne temo mar geng'o machno. To wechego ne dhi nyime kendo Ruoth ne manyo ng'at ma ne nyalo ng'adone bura. Ne oyudo ni en Jokristo, ma e kindeno ne gin riwruok mar dini ma ne ok ong'ere maber kendo ma ne nigi jolup matin e boma. Mondo omi ji mang'eny mor, Nero ne omiyo jogo ma ne onego omiye chiemo ne sibuur e kinde ma ne itimo tuke madongo ma ne itimo e kar tuke ma ne odong' e taondno.

Kuom buru mar mach, ne owuok Rumi ma ne ng'eny moloyo. Boma ma olosi gi kidi mar marble kod kite ma nigi yore madongo, kuonde ma ji nyalo wuothoe kod pi mang'eny ma nyalo geng'o mach moro amora mabiro wang' e kinde mabiro. Gik ma ne owuok e machno ne itiyogo mar pong'o lum ma ne opong' gi malaria ma ne osebedo ka ketho taonno kuom higni mathoth.

Jandiko mar weche machon ma iluongo ni Tacitus nondiko kama:

“Kawuono ne ochako mach marach kendo ma ketho piny ma Rumi ne pok oneno. Ne ochako e circus, kama ne oriwore gi gode mag Palatine kod Caelian. ng’ado bura, ma ne nyalo makogi.

“Mond ma nigi luoro, ma goyo koko, jomadongo kod joma tin ma onge kony, ji ma nigi gombo mar ritogi giwegi, ji ma ok parre giwegi ma konyo joma nigi nyawo kata ma ritogi, joma oringo kod joma odong’ kuom thuolo malach - gigo duto ne medo ng’anjo. distrikt ma ne oyie ni remote ne onyiso ni ne odonjore e gik moko.

“E giko, ka onge ng’eyo kama kata gima onego giring’, ne gichokore e yore mag gwenge, kata nindo e puothe. Jomoko ma ne olalo gik moko duto - kata chiemo ma ne gidhi chamo e odiechieng’no - ne nyalo wuok, to ne gidwaro tho. Kamano bende ne otimo jomoko, ma ne ok nyal reso jogo ma ne gihero. Onge ng’at ma ne nigi chir mar kedo. ng’anjo, bende ne iketo torch e iye e wang’ ji duto, gi chwo ma ne ywak ni ne gitimo gik moko e bwo chik Kata nyalo bedo ni ne gidwaro mana ketho mwandu ma onge ng’at ma ne nyalo geng’ogi.

“Nero ne ni e Antium.

“E odiechieng’ mar auchiel, gik madongo ma ne okethore ne oseromo gi mach ma ne wang’o piny ma onge gimoro kendo ma ne oyabere, kendo mach ne otho e bwo Got Esquiline. ne rach moloyo mach manyienno ne okelo paro marach mathoth ne ji ma ne oyie ni Nero ne nigi gombo mar loso taon manyien ma ne dhi luongo nyinge.”

[“Wang’o mar Rumi, higa mar 64 bang’ Kristo,” Janeno ma ne oneno gi wang’e gik ma ne otimore, - 1999. Gik ma ondiki: Duruy, Jaloch, Historia mar Rumi vol. (higa 1883); Grant, Mikael (jaloko dhok), Tacitus, Oboke mar Ruoth mar Rumi, (1989)]

Nero notemo keto ketho mar machno kuom oganda matin mar Jokristo ma ne ni e taonno (ma ne okawe kaka oganda mopogore kendo ma ne ok oyie gi Jo-Yahudi), kendo kuom mano, kaka ne owinjore, ne owango thothgi ka gin mangima. Ne owach ni Petro gi Paulo ne otho nikech yiegi. To weche ma ne ji ng’ado ne dhi nyime ni Nero ne owero poem mare owuon miluongo ni “Sak mar Troy” (ne ok “owero”) ka en gi mor gi gik ma ne rieny ma ne owang’o. Ohalano mar wer ne ok en gima onge ng’eyo, nikech kuom higni mang’eny Nero osebedo ka otimo ng’at ma fuwo kuom goyo thum e wang’ ji duto kendo wer kapok, e yor wach, ogolo chik mar timo gik moko. (kanisa-ma-jokristo

Jokristo ne gin joma okwongo, kendo ma ne kelo luoro, ma ne ochung’negi kaka grup gi ruoth Nero e higa mar AD 64. Mach maduong’ ne owang’ e piny Rumi, kendo ne oketho thoth taondno. Ne opong’o weche ma ne wacho ni Nero owuon ema ne otimo kamano. En adier ni notiyo gi thuolo ma ne okelo ketho ma ne otimore e taonno, kendo nogero ot maduong’ mar ng’ato owuon e achiel kuom kama machno ne owang’e. Seche moko mondo ogol pach ji kuom weche ma ne ji ng’ado, Nero nomiyo chik ni onego oting’ Jokristo kendo onegi. Moko ne owang’ gi guogi, to moko ne owang’ mangima kaka mach mag dhano.

ng

E higa mar 66 AD, Jo-Yahudi ne oriwre e lweny, ne gigolo Jo-Rumi e piny .Yerusalem, kendo ne oloyo e ng’et Bet-Horon jolweny mag Jo-Rumi ma ne chiwo kum e bwo loch mar Gallus, ma ne en ruoth .weyoe piny Siria. Bang’e ne oket sirkal ma ne kelo lokruok kendo ne omedo tekone e pinyno duto. Kaka duoko, Ruoth Nero nooro jolweny e bwo loch mar Vespasian mondo oket ler. Ne oriwre giTito, kendo

kanyachiel jolweny mag Jo-Rumi ne odonjo .Galili. E dwe mar 9, higa mar 68, RuothNerone owach ni nene onegore owuon kendo ne oketo piny Rumi e higa mar .lweny mar oganda.

### **Vespasian (higa 69 nyaka 79 bang' Kristo)**

Ka higa mar 68 AD ochopo, ng'anjo ma ne ni e piny ma yo nyandwat mar gweng'no (e alwora mar Galili) ne oserumo kendo Jo-Rumi ne oketo pachgi duto kuom keto Yerusalem e loch. E higano bende, Ruoth Nero notho gi lwete owuon, ma nomiyo piny Rumi obedo ma onge teko. E chandruok ma ne okelo, ne oket Vespasian kaka Ruoth kendo nodok e taon mar Ruoth. Ne owito wuode Tito mondo otelne jolweny ma ne odong' e lweny ma ne gidhi lwenygo Yerusalem.

### **Tito (higa 79 nyaka 81 bang' Kristo)**

Tito gi the jolweny mag Jo-Rumi ne orumo Yerusalem kendo ne gichako ng'ado ngima mos e dala ma ne nigi teko mar Jo-Yahudi. Ka higa mar 70 AD ochopo, jolwenygo ne osetuomo ohinga ma oko mar Yerusalem kendo ne gichako ng'anjo e taondno e yo mowinjore. Gik ma ne otimrego ne omiyo giwang'o kendo ketho Hekalu ma ne en kar dini mar Jo-Yahudi.

E loch, Jo-Rumi nene onego ji gana gi gana. Kuom jogo ma ne ores mondo kik otho: ji gana gi gana ne otimgi misumbni kendo ne oorogi mondo giti e lowo mag piny Misri, moko ne okethore e kar tuke mag pinyno e pinyruoth duto mondo onegi mondo giyud mor ne oganda. Gik maler ma ne odong' e Hekalu ne iterogi e piny Rumi kama ne iketogi e nyim ji mondo gipar ni ne giyudo loch.

Ogandano ne odhi nyime gi ng'anjo kuom higni adek mamoko kendo bang'e ne otho e higa mar AD 73 ka ng'anjo mopogore opogore ma ne ochung' ne pinyno nopodho, moriwo nyaka ng'anjo ma ne nigi teko ma ne ni Masada.

### **Domisia (higa 81 nyaka 96 bang' Kristo)**

Thoth weche ma ji wacho ni bugno (Fwenyo) ne ondik e kinde loch mar ruoth ma Rumi .Domitia(81-96 bang' Kristo), ma gik ma nyiso adier temo nyiso ni en adier.<sup>2003</sup> sula mar 1535 nyaka 1536  
(Buku\_mar\_Fweny)

Jandiko mar weche machon ma iluongo ni Pliny noluongo Domitian ni le ma ne owuok e mach ma ok tho mane obet e bur mare, ka onyamo remo. E bug Fweny, nyalo bedo ni Johana ma ne ondikie weche mag Fwenyo ne wuoyo kuom Domitian ka ne owuoyo kuom le moro ma ne owuok e bur ma ok ng'iyoy piny ma ne ng'ado bura ne polo kendo ma ne madho remb jomaler.

Suetonius (jandiko machielo mar weche machon), ma ne osin gi Domitian, ne nyaka oyie ni "ne oketo ritruok ahinya e wi jotend taondno kod jotend migao ma ne onge kinde ma ne jotendgi ne gin jo adier kata jo tim makare moloyo."

Kata kamano nenitie gimoro marach mane otimre gi Domitian. Ne ohero mako winyo kendo ng'adogi gi pen. Ne ohero neno lwenje mag jolweny ma ne ni e kind mon kod joma tin. Kendo e kinde lochne ne en gi kiawa ahinya kuom chenro ma ne itimo mar nego ngimane, omiyo kwan mar jolweny mag ruoth kod jogo ma ne lando weche ne omedore, kendo kwan mar jogo ma ne otho e kind jotelo mag Rumi ma ne ipare ni gin jotelo ne omedore.

Domitian ne en ruoth mokwongo ma ne omiye nying' ma ng'ato nyalo ng'eyo e piny Rumi ni "Nyasaye Ruoth." Ne onyiso ni ji mamoko onego onyis duong'ne gi weche kaka "Ruoth mar piny," "Ok Nyal Loch," "Duong'," "Maler," kod "In Kendi."

Ka ne ogolo chik ne ji mondo omiye luor ma Nyasaye omiye, Jo-Yahudi, kendo maonge kiawa ni Jokristo, ne ok oyie. Gik ma ne otimore ne Jo-Yahudi ma ne owuok kuomgi, ondiki maber; mar Jokristo ok en kamano. Kata kamano, le ma jandik buk mar Fwenyo wuoyoe, kaachiel gi gik ma ne otimore e bugno, nyalo bedo ni inyalo ler maber kaka weche ma opondo ma nyiso loch mar Domitian. Kaachiel gi mago, Flavius Clemens mane en jatelo mar loch e higa mar 95 AD, kod chiege Flavia Domitilla, nene oneg kendo oter oko, kaka giluwore gi chik mar Domitian; jondiko mang'eny mag weche machon paro ni mano ne otimore nikech ne gin Jokristo.

### **Trajan (higa 98 nyaka 117 bang' Kristo)**

Kaluwore gi Pliny mar Ariyo, ma ne oneno ka Jokristo gana gi gana onego pile ka pile, ne omiye ng'uono ma Trajan nondiko, kendo nonyiso ni jogo ne ok otimo gimoro amora ma dhi ataro gi chik mar Jo-Rumi ma ne owinjore gi tho. Onge gima ne otimre mar geng'ogi.

**Wacho qwachi:**Kapo ni Johana ne ogol oko mar Patmos e kinde loch mar Trajan, to gik ma ne otimore "nyaka otimre mapiyo" e bug Fwenyo ne dhi chakore kinde moro bang' tho mar Domitian.

Ignasio ma ia Antiokia(c. 35-110 bang' Kristo) e kinde loch mar Domitian, Ignatius kaka jadolo ne locho ewi kanisa ma ne ni Antiokia, nondiko kendo puonjo gik ma opogore gi puonj mag Singruok Manyien; ranyisi,

- a.) E yo ma kamano, mondo ji duto omi jodikon luor kaka ng'at ma oket gi Yesu Kristo, kendo obishop kaka Yesu Kristo, ma en Wuod Wuoro, kendo jodongo kaka bura mar Nyasaye, kendo chokruok mar joote. Ka ok oketgi, onge Kanisa moro amora" (Ignatius ne Jo-Tralia mar adek).
- b.) Jokristo ok onego otim gimoro amora ka ok oyienegi gi "Bishop." (Ignasio nooro Jo-Tralia mar ariyo).

Polikarp(chiegni higa mar 69 nyaka higa mar 155)

E kindeno bende, Polikarpo notemo ywayo Bishop mar Rumi, ma nyinge Aniceto, mondo otim nyasi mar Paska.

### **Marko Antoninus (higa 161 nyaka 180 bang' Kristo)**

Kata obedo ni ne en gi chike mabeyo, Marcus Aurelius ne otimo sand Jokristo nikech ne oluor ni gibiro ketho pinyano. En e kindeno ma ne: Polikarpo ma ja Smirna onego nikech yie mare.

### **Septimo Severo (higa 193 nyaka 211 bang' Kristo)**

Severus, bang' ka osechango kuom tuo marach ma ne omako kokalo kuom Jakristo, ne ohero Jokristo duto: To nikech ng'anjo kod mirima ma ne oganda nigo kuomgi kod dongruokgi ma ne kelo luoro, ne omiyo joma ok oyie Nyasaye obedo gi luoro. Gik ma ne otimore ne ochako. Tertullian, ma ne odak e kindeno, nyisowa ni ka dine Jokristo duto owuok e piny ma Rumi ne lochoe, dine pinyruothno opong' gi ji mang'eny ahinya.

### **Maksima (higa 235-238 bang' Kristo)**

E pinje moko ne itimo gik moko duto mondo itiek Jokristo duto. Jokristo ma ok nyal kwan ne onegi ma onge bura kendo ne giyike maonge ng'ato ka ng'ato e pong'o ng'injo ma seche moko piero abich kata piero auchiel ne ibologi e bur kanyachiel, ma onge ng'at ma ne nyalo ng'ado bura.

### **Desius (higa 249 nyaka 251 bang' Kristo)**

Kuong'ruokno ne okelo nikech sigu ma ne Decius nigo ne Phillip ma ne otelone, ma ne en Jakristo kendo nikech ne en gi ich wang' kuom medo ma ng'eny mar Jokristo. Ne ochako weyo hekalu mag Jo-Yahudi, kendo kanisa mag Jokristo ne omedore.

### **Jalo (higa 253-260 bang' Kristo)**

Jogo ma ne otho e kindeno ne ok nyal kwan kendo masira ma ne giyudo ne opogore opogore kendo ne kelo lit. Ne ok okawe kata rang'iny, kido mar chuech, kata higni.

### **Aurelian (higa 270 nyaka 275 bang' Kristo)**

Aurelian nomiyo ng'at ma ne ochung' ne nyasaye mar Chieng' obedo motegno .Sol Omakokaka nyasaye maduong' ma ne ji luwo e nyim jo-Rumi. Dwaro mare ne en mar miyo oganda duto mag Pinyruoth, jolweny kata jolweny, jo yo wuok chieng' kata jo yo podho chieng', nyasaye achiel ma ne ginyalo yie ma ok giwuond nyisechegi giwegi. ... E kinde ma ne oteloe kuom thuolo matin, ne nenore ni Aurelian luwo chik mar "yie achiel, pinyruoth achiel," ma ne ok bi bedo ma loch nyaka e higa mar 1914.Chik ma ne ondiki e Tesalonika. Ofwenyore ka en gi nying' mar deus et dominus natus ("Nyasaye kendo jatelo ma onyuol"). ... Ne ondiki gi jondiko mag weche machon ma Jokristo kaka ng'at ma ne oloso .sandruok.  
[wikipedia.org/wiki/Aurelian](http://wikipedia.org/wiki/Aurelian)

#### **Diokletian (higa 284 nyaka 305 bang' Kristo)**

Midhiero ma Diokletius ne otimo ne en midhiero mogik kendo mapek ahinya .ng'anjo ne JokristoeiPinyruodh Rumi. E higa AD303, giRuoth madongo Diokletias,Maksimian,Galeria, giKonstantianogolo kwan marchikeweyo ratiro ma Jokristo nigo e chik kendo dwaro ni giluw yore mag dini machon. Chike ma ne ogol bang'e ne ochung'ne jodolo kendo ne gidwaro ni ji duto ogol misango, kendo ne gichiko jodak duto mondo ogol misango ne nyiseche. (en.wikipedia.org/wiki/Kuong' mar Diokletius)

#### **Maksimian(Higa 285 nyaka 305 bang' Kristo)**

Ne oting'o nying' mar ariyo gi ruoth ma ne en ruoth ma ne en ruoth ma ne en jatendgi,Diokletias, ma obwongo mare mar siasa ne konyo Maximian e ng'eyo mar lweny.

#### **Konstantia Achiel(Higa 293 nyaka 306 bang' Kristo)**

ARuoth ma Ruming'at ma ne otelo kakaKaisarkkendo kakaOgostkendo ne en jatich matin ma ne tiyo kanyakla gi Ogost .Maksimiane bwoLoch ang'wen.

Listi mar ruodhi\_ma\_Rumi#Ma\_Matelo)

#### **Galerio (higa 305 nyaka 311 bang' Kristo)**

Ne otimo kampen e piny mangimaDanuekwedo giKarpi, ne oloyogi e higa mar 297 kod higa mar 300. Kata obedo ni ne en jasigu matek mar .Jokristo, ne ogolo .Chik mar Kindae higa mar 311 bang' Kristo.

**Wacho qwachi:** Diokletius kod ruodhi adekgi ne gin osiepe kuom remo kata kenya.

#### **Piny mar Jo-Goth ma Jo-Hun ne okethore**

Jo-Hun ne gin grup mar .Jodak ma wuotho e piny Asia, ma ne nenore kowuok yo wuok chieng' mar .Volga, (aora ma ni Rusia). Jo-Hun ne oketho Jo-Visigoth (oganda ma ne ni e yo podho chieng' mar Jo-Goth) chiegni higa mar 376. Bang' gik ma ne otimorego, grube mang'eny mag Jo-Goth ne odonjo e bwo loch mar Jo-Hun, to moko nowuok mabor yo podho chieng' kata ne gidwaro resruok e pinyruodh Rumi. (en.wikipedia.org/wiki/Jo-Goth)

Namba ma ok nyal geng'ore magJo-Gothkendo ji mamoko ma ok gin Jo-Rumi, ma ne ringo .Jo-Hun,ne odonjo e pinyruothkuom ng'ado Aora Danube. ELweny mar Adrianoplee higa mar 378 bang' Kristo ne gikelo loch maduong' ahinya ne Jo-Rumi.

#### **Atila Ja-Hun(434-453)**

Atilla ne en jatelo mar pinyJo-Hunchakre higa mar 434 nyaka tho mare e dwe mar adek higa mar 453. Bende, ne en jatelo mar pinyruoth mar dho ut higa mar 453.DieregiUlaya ma Wuokchieng'ma oting'o Jo-Hun,Jo-Ostrogot,AlansgiJo-Bulgaria, kod mamoko.

Italy ne osebedo gi kech marach ahinya e higa mar 451 bang' Kristo kendo cham mage ne ok dhi maber ahinya e higa mar 452 bang' Kristo. Mondo odhi nyime gi lweny mar Rumi, ne dhi dwaro gik ma ne ok yudre e piny Italia, kendo kawo taonno ne ok bi miyo Attila obed gi gik ma ne dwarore. Kuom mano, ne en gima ber ne Attila mondo otim kuwe kendo odok e pinygi.

(en.wikipedia.org/wiki/Attila)

Loch mar Loch mar Rumi ma Milambo ne orumo e yo maler tarik 4 dwe mar Septemba higa mar 476, e sama Loch Romulus Augustulus ne ogol oko gi loch gi Loch mar Jarmania ma Odoacer.  
([gogl.kom/manyo?japur=giko+mar+loch+rumi](http://gogl.kom/manyo?japur=giko+mar+loch+rumi))

### **Machuok mar weche motelo e Fweny**

Jaote Johana ne nigi higni madirom 26, nyalo bedo ni ne en ng'at matin molooyo Petro gi higni 6, ka Joote e odiechieng' Pentekost ne ochako puonjo Injili mar Kristo. Bang' kinde matin, ne ogoye Stefano gi kite nyaka otho ka Saulo ma Tarso oyie. Kuom mano, Jokristo mang'eny nowuok e Yerusalem kod Juda.

Kristo noluongo Paulo mondo obed jaote ne Jo-Yahudi. Ne oyudo masira mang'eny e lwet Jo-Yahudi kod Jo-Yahudi ma ne ok gin Jo-Yahudi. Ne ondiko barupe mang'eny mondo ojiw ji mondo obed jo adier. Ji mang'eny oyie ni Nero nomiyo Paulo onego bang' wang'o Rumi ma ne otimore e higa mar 64 AD, higa ma Jo-Yahudi ma ne ni Yerusalem ne ochako ng'anjo ne Rumi. Nenore ni Jo-Yahudi ne nigi loch e Yerusalem chakre higa mar 66 nyaka higa mar Ang'wen higa mar 70 bang' ndalo moko kapok nyasi mar Paska ochopo, Titone ochako ng'anjo mare ma ne odhi nyime kuom dweche abich. Ne otieko ka Jo-Rumi ne owango hekalu ma ne nigi weche duto ma ne ondik e wi anyuola. Jo-Yahudi ne ok nyal ng'eyo ng'at ma ne nyalo bedo Jadolo Maduong' margi ma ne owinjore. ([google.kom/manyo?japur=kethruok+mar+Yerusalemu](http://google.kom/manyo?japur=kethruok+mar+Yerusalemu))

Bang' higni madirom 30 bang' ketho Yerusalem kod oboke mogik ma Paulo nooro ne kanisa ma ni Asia Matin, Johana nondiko Fweny ne Kanisa ma ni Asia.

#### **Duoko:**

- a. Dini mar Jo-Yahudi ma ne nigi lamo mar Ruoth ne en din mar pinyruoth.
- b. Diokletius ne okawore ni en nyasaye mana kaka jomoko ma ne luwo bang'e ne nenore.
- c. Jokristo ne ong'eyo ni ruoth en jatelo maduong'ie molooyo e pinyruothno, to ok Nyasaye.
- d. Jodolo ma jo-Yahudi kod jotelo mag Jo-Rumi ne okawo Jokristo kaka joma ng'anjo ma ne onego omigi kum. Kuom mano, Diokletius nene ogolo Johana nyaka e Patmo.
- e. Jokristo ma ne ni e kanisa abiriyo mag Asia nyalo bedo ni thothgi ne gin jo-Yahudi machon ma ne pok odagi chuth kendo oweyo timbegi duto mag jo-Yahudi.
- f. Ne nitie jorit madongo (bishop) e kanisa ma ne locho e puonjgi kod timbegi.
- g. Gik ma ne itimo ne ji ne dhi nyime medore gi ruoth manyien ka ruoth nyaka Diokletius – ma ne okawe ni en ruoth marach molooyo.
- h. Nyasaye nigi horuok ka ogeno loko chuny jo-Yahudi mang'eny kendo loko chuny Jokristo ma ng'anjo.
- i. Johana chiwo wach Nyasaye mar gik ma “nyaka otimre mapiyo” kata “mabiro timore mapiyo” - kinde moro bang' higa mar 100 AD .

### **Sura mar 2**

#### **Ne Jokristo ma Odak e Asia Matin**

#### **Jowinjo Mapiyo**

Jokristogo nong'eyo gima ne timore e alworagi kendo ni nyaka Nyasaye bende ong'e chandruok kod masira ma ne gin-go. Johana nondiko ne kanisa ma ne ni:

1. **Efeso**– Ne igolori in iwuon kuom Kristo mane otho mondo iwene richo mari – iweyo kendo iweyo hera kod ng'uono mare.
2. **Smirna**– Bed motegno Jachien kelo masira mang'eny.
3. **Pergamo**– Un ok ukweda; to uyie gi puonj ma miyo oweteu ng'anjo.

4. **Tiatira**—Iyie gi tim mar anjao mar jo-Yahudi kendo imiyo nyisechegi luor kuom lamogi sama itimo gik moko e chamo misango maggi.
5. **Sardi**— Isetho chakre ka iweyo timo dwaro mar Nyasaye. Jo-Yahudi oyie ni un kaka owetegi.
6. **Filadelfia**— Userito kendo utimo dwaro Mara. Omiyo, nitie ji mang'eny ma biro winjo wachna. Omiyo, ti gi thuolo ma aseyawo ne in.
7. **Laodikia**— In ng'at ma ok par, onge ng'eyo ma in-go kuoma – in mana ni ok ipar kendo kuom warruok mari.  
(Fweny 2 kod 3)

### Sura mar 3

#### Dhoot ma dhi e polo oyabere

Ka pod en e roho, Johana iluongo mondo odonj e nyim Nyasaye kokalo kuom dhoot ma oyabere mar Polo. Kae, Johana neno gik ma ne dhi timore machiegni. Nyasaye jatelo maduonj' mar piny mangima ni e kom mare mar loch ka en gi buk mar chike mage e lwete ma ne omiyo Kristo, jatelo mar Pinyruodh Nyasaye e piny.

Johana timo neno kaka Muod mar Daudi, Wuod Nyasaye, yawo buge abiriyo ma ondikie osimbo kendo oneno gima biro timore ka mbui goyo kendo Kristo chopo chike mag Nyasaye kuom jogo ma ng'ado lweny gi Kanisa mare.

**Sil mar 1**– Jasigu ma oko ni ewi kokruok mar ketho, lweny biro

**Osimbo mar ariyo**– Kwe ogol oko - lweny ma iye ochako

**Sil mar adek**– Lweny kod lweny kelo kech

**Osimbo mar ang'wen**– Lweny, lweny kod kech kelo tho.

**Osimbo mar abich**– Roho ma kare e polo kwayo mondo otimnegi bura makare

**Osimbo mar 6**– Seche oseik ne mirima mar Nyarombo - ng'anjo mar Jo-Yahudi kod lamo mare mar Ruoth - jomanigi mwandu kod jotelo, jotelo mag pinyruodhe mag piny, biro temo weyo Nyasaye.

Oganda maduonj' mar chuny ma kare, chakre e chakruok mar kinde, ma oseler gi chiwruok mar Kristo mar ng'uono, goyo nduru gi dwol maduonj' RIEK en mar Nyasaye kod Nyarombo - chunyi ni e Polo to ok ni e liel.

Johana ne oneno gima ne dhi timore e kinde machuok, Nyasaye miyo thuolo mar lokore. Koro, Johana biro neno kaka Kristo timo bura mar Nyasaye kuom jo-Yahudi ma ne tiyo kod jotelo mag piny e tembegi mar ketho Pinyruodh Nyasaye e piny.

Nyasaye kokalo kuom Johana tiyo kod ranyisi mang'eny mar nyiso bura mare makare e sula mar 8 nyaka 18. Jopuonj mang'eny ma somo Muma, jopuonj kod jopuonjre ma nigi gombo matut osechiwo ng'eyo mopogore opogore kod puonj mopogore opogore ma onge gimoro amora ma nyiso ni en adier, kendo jo matin kende ema oyie. Nenore ni riekoka riekochiwo puonj mopogore opogore mag ranyisi gi ka moko wuoyo kuom jotelo mag piny ma ne ni e riekogi; ranyisi, Papa ma piny Rumi, Hitler, Saddam Husein, Stalin, kod mamoko.

**Osimbo mar 7**– Kuom ling' timore kuom thuolo matin, ma en "ling'ruok kapok yamo mager ochako." Okang' ochopo ma Kristo biro chopo bura mar Nyasaye kuom jogo ma osebedo ka kedo gi pinyruodhe e piny.

Duol mar mbui en luong mar timo gimoro - lweny

- a. **Kar tung' mokwongo**– ohala ma itimo e yore madongo okethore -ma okelo luoro kod bedo maonge chiemo.
- b. **Kar tung' mar ariyo**– ohala kokalo kuom nam okethore.
- c. **Kar tung' mar adek**– ohala ma itimo gi aora okethore.
- d. **Kar tung' mar ang'wen**– Teko mar Nyasaye ma ni e piny mangima ma inyiso kaka lokruok madongo chiegni timore
  - 1) Sirkal kod jotelo maggi ok bi nyalo rito tekogi maduonj' e wi pinje kod ji.
  - 2) Jolweny ne dhi timo lweny ka ginego oganda mang'eny. Joma odong' pod ok oyie weyo timbegi mag jo-Yahudi mag lamo tipo ma ok ler kod lamo jochiende.

- e. **Kar tung' mar abich**— roho ma owuok e polo kendo omiye chapa mar timo marach ne ji ma ok gin Jokristo.
- f. **Kar tung' mar auchiel**— lweny ma wuok yo wuokchieng' ma ochung' ne Eufrates, aora ma wuok e nyandwat mar Turkey nyaka e Gulf mar Persia.
- g. **Kar tung' mar abiriyo**— giko mar piny Rumi kod Jo-Yahudi.

## Sura mar 4

### Giko mar Pinyruodh Rumi

E higa mar 325 AD, Constantine ne oluongo Bura mar Nicaea, e temo mar riwo lochno kokalo kuom din mar piny. Constantine ne neno din mar Jokristo kaka din mar piny mane nyalo keto Loch mar Rumi e achiel, ma e kindeno ne ochako pogore kendo pogore. Constantine nodagi rwako yie mar Jokristo chuth kendo nodhi nyime gi gi yie kod timbe mang'eny mag oganda oganda, omiyo kanisa mane Constantine oketo ne en kanisa mariong' mar oganda Jokristo kod oganda jo-Rumi. "En (Konstantino) norito kar jadolo maduong' mar din mar piny ma jo-Yahudi."

(Pinyruoth ma Nyaka Chieng', F. W. Mattox, sula mar 127)

Ka weyo pogruokgo ok nen maber kendo rucho pogruokgo.

Magi maluwogi gin ranyisi ang'wen ma kamago.

- 1) Ne giloko nying nyisechegi mang'eny, ma en nyiseche ma onge Nyasaye, mondo gibed jomaler ma rito mier mondo oritgi.
- 2). Din mar min nyasaye mar Misri, ma en Cult mar Isis, ne odonjore e din mar Jokristo kuom keto Maria kar Isis. Nyinge mang'eny mane itiyogo ne Isis, kaka "King' Nyasaye ma Polo," "Min Nyasaye," kod "theotokos" (Nyasaye mane onyuolo) nene imiyo Maria. Maria ne omiye tich maduong' ahinya e yie mar Jokristo, ma ne okalo ahinya gima Muma wacho ni ne otimo, mondo omiye jogo ma ne lamo Isis.
- 3) Din mar Mithra ne en din mane oyienegi nyaka e kinde Konstantino kod loch mane luwo bang' Loch mag Rumi. Achiel kuom gigo madongo mag din mar Mithra ne en chiemo mar misango, mane oriwo chamo ring'o kod modho remb dhiang' mane ochiw misango. Konstantino kod jogo ma ne oluwo bang'e ne oketo wachno e kar Chiemb Midhiambo mar Ruoth / Chiemb Midhiambo mar Jokristo.
- 4). Ka pinyruodh Rumi ne okethore, Bishop mar Rumi ne okawo nying' ma ne en mar ruoth ma Rumi ma ne en Konstantino chon – Pontificus Maximus, (ma tiende en jadolo maduong' –to mokwongo ne en nying' maduong'ie molooyo e pinyruoth mar Rumi.ja nyasaye mang'eny din machon mar Jo-Rumi).

(Kowuok e mbui mar mbui mar mbui)

Kanisa mar piny Rumi ma ne ochung'ne Constantine nolokore obedo Kanisa mar Jo-Katholik mar Rumi, ma ne en ng'anjo marach ma ne omiyo Jokristo oketho din mag jo-Yahudi ma ne orumogi. Kar lando Injili kendo loko jo-Yahudi, Kanisa mar pinyno noketo mana "jokristo" din mag jo-Yahudi, kendo "ne omiyo" din ma jo-Yahudi obedo Jokristo. (Nitie Penjo.org)

E higa mar 476 AD Romulus, mane en ker mogik kuom loch mar Romi e piny ma milambo, ne olwar gi loch gi jatelo mar Jo-Jirman ma Odoacer, mane obedo ja Barbarian mokuongo mane otelo e piny Rumi kae otieko Loch mar Romi.

(Kowuok e mbui.

## Sura mar 5

### Joma Owinjore e Polo Mor

Fwenyo 19 chako gi mor maduong' mar oganda mang'eny mag chuny ma kare ma osewene richogi chakre e kinde Adam nyaka e kinde ma Nyasaye ne oloyoe weche mag jo-Yahudi. Sitani ne osetiyo gi teko mare mar piny e wi ji kod gombo ma ne gin-go mar yudo duong' kuom dhano kod mwandu mag piny.

Kendo Polo ne oyabere. Kristo orwako lewni ma ng'ich gi remo kaka Ruoth mar Ruoth kendo Ruoth mar Ruoth wuok oko.

Teko mar Satan ochung' kuom kinde. Obiro yiene mondo otem kendo, kapok giko mar piny orumo, mondo oketh oganda Nyasaye kapok otweye nyaka chieng'. E kindeno Nyasaye biro timo bura mare kuom ji duto ma osedagi yie Kristo kaka Nyasaye. Bang'e, ibiro ng'adnegi bura ma nyaka chieng' kendo ibiro orogi mondo gibed gi wuon-gi Jachien. Kata kamano, joma kare biro dak gi Nyasaye nyaka chieng', ngima mosiko, lamo Nyasaye kinde ka kinde - ka gimiye hera, pak kod luor margi.

### Okalo Jowinjo Mapiyo

Ka ne nitie masira maduong' ma ne "biro timore mapiyo," bedo gi yie ne dhi bedo matek ahinya. Omiyo, Nyasaye kokalo kuom Johana nojiwo Jokristo ma ne ni Asia Matin, ma gin kanisa abiriyo, mondo odong' jo adier kendo kaka ginyalo dak e ngima ma oromone. To, wach mar Fweny dhi nyime moloyo kinde mar Pinyruodh Rumi, jowinjo ma ne winjo mapiyo, bende odhi nyaka ne jowinjo mabor.

Bang' lwar mar Pinyruodh Rumi, ka Kanisa mar Katholik bedo gi teko mang'eny, ne dhi bedo gi kum matek kendo. Ka ne higni mag 1100 ochopo, e gombo mar Kanisa Katolik mar keto yo ma ne giloko mar pinyruodh Kristo, jopapa mag Rumi nochako tiyo kod gimoro manyien -- lweny mag Jo-Krusade. Mokwongo, lwenje mag Jo-Krusade ne nigi gino ma ne gidwaro timo mar locho kuom Jerusalem kod "Piny Maler". E yore ma ne jolweny mag krus luwo, ne itimo ne ji gana gi gana ma ne ongee ketho (ahinya ahinya ne Jo-Yahudi) ma ne itimo negi timbe mag terruok, ne iwang'ogi, kendo ne onegogi.

Kaka higa mar 1200 AD, Jokristo ma ne oyie Muma ne ochako kwedo puonj, puonj kod timbe mag Muma ma ne oket gi Kanisa Katolik. Ne gipogore gi Kanisa mar Rumi, ma ne gineno ni en Kanisa ma ne oweyo yie. Kuom mano, ne gineno ka gin gik ma nyalo kelo luoro maduong' ahinya. Mondo ogol gik ma ne gineno ni nyalo kelo luoroni, ne oloko paro mar lweny mar jokristo mondo oketh lweny mar roho ma ne ni e kind piny Ulaya owuon. Kowuok e yo machielo, ne oloso jolweny gi gombo mar nego oganda duto mag Jokristo ma ne oyie Muma.

#### Jo-Waldo (chiegni higa mar 1179 bang' Kristo)

Jo-Waldo machon ne oyie gi ng'ado bura, ma ji duto nenolendokendo **somo weche mag Ndiko mag Muma** .. Ogandano ne ochakore e giko mar higni mag 1200 ka gin Jodhier mag Lyons, [Fransa] ma ne gin grup ma ne olosi gi Petro Waldo, ja ohala ma nigi mwandu mang'eny ma ne Lion, ma ne omiyo mwandu mage chiegni higa mar 1177 kendo nodhi lendo mar joote dhierkaka yo mar bedo malong'o chuth. E higa mar 1179, ne gidhi Rumi, kama Papa Aleksanda mar adekne ogwedho ngimagi to ne ok oyienegi lendo ka onge ng'at ma ne omiye ratiro kuom jodolo mag alwora. Ne ok giwinjo wach kendo ne gichako lendo kaluwore gi ng'eyo ma ne gin-go e wi ndiko. Kaka Kanisa mar Katholik mar Rumi ne nenogi ni ok gin joma luwo yore mag oganda, ne oketgi e yor chik joyierchakre higni mathoth magkumma ne chiegni ketho kanisano.

(en.wikipedia.org/wiki/Dho-Waldensia)

#### Albijenskata Jo-Katar (chiegni higa mar 1200 bang' Kristo)

[Papa] Innocent mar adek ne oyie ni joma ne oyie gi Muma ne gin joma richo moloyo joma ok oyie (Jo-Sarasen, Jo-Muslim, kod Jo-Turkey), nikech ne giketho winjuok mar ... piny Ulaya. Omiyo, Innosenti mar adek ne ochung' ne "lwenje mag jokristo" mondo okethgi piny. Papa Innocent (mane nying' maneno!) ne oluongo Louis mar Abiro mondo otimne kime mar nego, kendo ne omiyo bende chik Raymond mar VI mondo okonye.

Jo-Albigens kata Jo-Cathar ma ne ni e piny Faransa ma milambo ne okawe kaka joma ne osomo ahinya kendo ma ne nigi mwandu mang'eny moloyo jomamoko ma ne ni e piny Faransa. Ne oketgi nying' mar jo-

yie gi papa nikech ne ok giluwu chike mage. Ne gin gi Bibilia maggi kendo ne gisomo ma mana jodolo ema ne omi ratiro mar timo. E higa mar 1209, Kanisa Katolik nochako lweny mar ng'anjo ne Jokristo wetegi ma ne gin Jo-Ulaya. Ne iluongogi e ote mane nooro godiechieng' Jumapil ni "jotich thuol machon". Innocent nosingo ne jogo ma ne onegogi ni gibiro yudo pinyruoth mar polo ka gikawo ligangla maggi mondo giked gi oganda ma ne onge gi gik lweny. Ketho din mar Kathar, ma ne ohero timore e joot, ne otimre chuth ahinya ma sani jondiko mag weche machon neno ni lweny mar Jo-Krus e ma ne en lweny mokwongo ma ne onego ji duto e piny Ulaya.

(Oboke madongo.com/twiman/?id\_pej=10)

E dwe mar Julaini higa mar AD 1209, jolweny mag Jo-Katholik ma ne odak e pinyo, ma nyalo bedo ni ne gin moko kuom jolweny mag Jo-Kathar, ne oketho taon mar Beziere e piny Faransa kendo ne ginego ji 60,000 ma ne onge gi gik lweny, kendo ne ginego chwo, mon, kod nyithindo. Ne ogol taon duto, kendo ka ng'ato ne ng'ur ni Jo-Katholik ne onego kaachiel gi "joma ng'anjo", jotelo mag papa ne owachonegi ni gidhi nyime gi nego kendo kik gibed gi parruok kuom wachno nikech "Ruoth ong'eyo jowetene."

Gik ma ne itimonegi ne ok orum bang' ka lwenje mag jokristo ne orumo. Nikech e higni mag 1500-1600 ne onego ji nikech ne giloko Muma e dhok ma ne ji mang'eny tiyogo, nikech ne gin gi kata somo Muma. E kind jowinjo mabor mag kindegi nitie kum ma ji timo e piny mangima, kaka e piny China kod pinje mag yo wuokchieng' ma diere.

## **Sura mar 7**

### **Machuok kod Giko**

Tiende wachni ok en wach ma pile nikech ok odonj matut e tiende machon kaka tiende ranyisi kata weche ma ne okor mag gik ma biro timore e piny e kinde mabiro, to oketo pachne kuom wach ma Nyasaye nooro ne ogandane ma ne itimonegi masira kod jogo ma ne dhi yudo masira e kinde mabor.

Oda mare en "An e ma nigi teko kuom chuech Mara kod joma kare e Kanisa Mara. Jokristo ok onego oket pachgi kuom gino ma gidwaro chopo e giko mar dak nyaka chieng' kode kar bedo gi paro mang'eny kuom a) gik ma timore e ngimagi pile ka pile, b) ng'eyo ma jopuonjre moko mag Muma ne ogolo, kata c) kinde ma ne gik moko timorego.

Kuong'ruok kuom puonj mar japuonj ma ng'ato owuon kata ma ji oyiego kaka adier chuth ma nyaka oluw mondo obed e winjruok gi Nyasaye kod dhano en gima kelo luoro ahinya. Kuom adier, nyalo bedo ni paro mar ng'ato biro lokore kaka gidhi nyime yudo rieke mathoth.

Jakristo ka Jakristo, kata ka owetegi ok timo kamano, dwarore ni opuonjre wach Nyasaye, odagi kaluwore gi wachno kuom timo gik ma opuonje. Ka ok gitimo kamano, to machiegni ni kanyakla margi duto biro luwo kit kanyakla ma kanisa abiriyo mag Asia ochung'ne:

1. Yie mar din achiel ber mana kaka machielo.
2. Ne ochung' motegno nyaka giko.
3. Ok opar ahinya kuom adier.
4. Bedo gi gombo mar yie kaka adier gimoro amora ma ipuonjo ka en gi gombo matin kata ma onge gombo mar manyo adier.

5. Kanisa ma ok tim gimoro.
6. Ne odwaro thuolo mar tiyo ne Nyasaye.
7. Kanisa ma ji duto tiyogo.